

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek, 2016

Nordahl Grieg: *Vår ære og vår makt*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1935 (Oslo, Gyldendal), konvertert av Lars Næsheim og tilrettelagt av Bergen Offentlige Bibliotek som en del av prosjektet [Ånd eies av alle – Nordahl Grieg digitalisert](#). Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket.

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Nordahl Grieg

Vår ære og vår makt

Skuespill

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek

2016

[Første akt](#)

[Annen akt](#)

[Tredje akt](#)

[Epilog](#)

[FØRSTE AKT](#)

En kiste, dekket av et norsk flagg med krans av tang og siv: Den falne norske sjømann. Orkestret spiller «Syng mig hjem». Musikken sprenses plutselig i vill dissonans, som en eksplosjon. Årstallet «1917» flammer imot oss.

Teppet går til side.

I

Skibsrederkontoret. Høit over havnen, med fredelig sollys strømmende inn vinduet. Ditlef S. Mathiesen står, der hvor kisten sank, i full utfoldelse, frodig og robust, omkring 35 år. Han snakker bred dialekt, som uttrykk for gemyttlig suverenitet.

Sekretæren, frøken Berents, sitter og følger ham med øinene, diskret hengivent.

DITLEF

Når utløper certepartiet for «Vargefjell», frøken Berents? Sjette mars, ka?

FRØKEN BERENTS

Ja.

DITLEF

Og for «Blåeggen» – tiende?

FRØKEN BERENTS

Ja.

DITLEF

England har rekvirert de begge til fart mellom Newcastle og franskehavnene. 45 shilling, det e ikkje nokke å si på det! Dernere blir tonnasjemangelen verre for hver dag. Igår gikk «Ole Viig» på en mine, og idag hører eg at Birgeren sin nye e blitt torpedert, åtte mann strøk dessverre med. Det skulde ikkje undre meg om fraktene snart kommer op i femti shilling. Ikke det spor.

Eg vet der e de så betenker seg på å sette skibene sine i den farten. Men eg mener: Vi har forpliktelser som sjøfarende nasjon. Og dét vet De – eg har aldri vært redd for å ta en risiko.

Stanser ved vinduet:

Kor skjønt det e idag! Denne våren *før* våren – den finnes bare her. Ingen andre steder i verden. Tror De ikkje gartneren sendte inn sneklokker fra haven på Milde i dag. De kan tro eg e blitt gla i det stedet, frøken Berents. Alle de andre landstedene mine kan De få beholde for meg. Eg må se havet. Gammelt sjømannsblod, ser De! Og De kan tro barnene trives derute! De må komme ut en dag, når barnene e der, og leke med de. Ja, va det ikkje for det at De va så uundværlig på kontoret, så sa eg til Dem: legg Dem til barn, frøken Berents. Det e no det beste på jorden!

Han har satt sig, trommer fornøid på bordet.

Femti shilling for tonnet. De e ikkje dårlig, ka? Kan De huske – før krigen va vi gla om vi fikk fire. Det e et eventyr vi e med på. Rett og slett et eventyr. Det gjelder bare ikkje å tape hodet. Og det må eg si at disse folkene i Matros- og Fyrbøter-unionen gjør. Forlange, forlange, tenker de på ant? Kor bærer det hen? De skulde hørt ka min bestefar fortalte dengang da han var til sjøs. Det va andre

greier, det.

Misforstå meg ikkje! For eksempel et tillegg på to kroner dagen for mannskap som går i faresonen har eg ingenting imot. Eg vil gjerne gi de den påskjønnelsen selv om det kan komme te å løpe op.

Men en lønnsforhøielse for matroser fra 70 til 120 kroner måneden *plus* 25 pct. dyrtidstillegg! Det kan gå i dag, men ka vet vi om morgendagen? Usikkerhet på alle kanter. Der e ikkje tider til det. Skriv inn at eg ser på det med stor skepsis.

Eg liker Dem ikkje frøken Berents! Blek om nebbet! Vårluftten, ka? No ska eg si Dem én ting, og De *ska* være lydig: Når eg reiser til Kjøbenhavn, reiser De til Geilo og hviler Dem ut. Her er 300 kroner. Spar ikkje på nokke; eg vé at De skal ha det *riktig godt*.

FRØKEN BERENTS

Å, det er så altfor meget –

DITLEF

Hyggelig å kunne gjøre Dem en glede. Å ha anledning te det.

FREDDY *Ditlefs svoger kommer inn. Han er samme alder som Ditlef, pen, distingvert, engelsk snitt.*

DITLEF

God aften, Freddy. Ja no kan De bare gå, frøken Berents.

FRØKEN BERENTS *går.*

FREDDY

Jeg har skaffet oss «Vøringen», Ditlef.

DITLEF

Det e goe greier det, Freddy.

FREDDY

To hundre tusen til hver.

DITLEF

Det e eg åpen for.

FREDDY

God forretning, men ikke *så* god som de sier i byen. To hundre for hver av oss klarer sig. Nu ligger det slik an at jeg har sikret mig tegningsrett for hundre til.

Hvad sier du om vi lar Konrad få dem?

DITLEF

Gjerne for meg.

FREDDY

Han vil betrakte det som en enestående velgjerning. Og han kan bli nyttig en dag.

DITLEF *ler plutselig:*

Konraden! Han e nokke for seg sjel. Koselig gutt igrunnen. Har du hørt det siste? Inatt altså. Vi blev bare så sørgelig fulle! Du må ikkje snakke! Du vet Konraden e verdens mest umusikalske menneske, og så veddet han med Birgeren om femti tusen at han på en måned skulde lære å spille Gubba Noah med bass og diskant. Ka gir du meg? Idag har han hyrt seg spillelærerinne og sitter nerfor. Konraden e all right, han.

FREDDY

Tja. – Konrad har jo aldri hørt til vår krets, selv om vi gikk i samme klassen. Dog erindrer jeg at han ved et par anledninger fikk komme til oss når jeg hadde guttebesøk. Og jeg vet at Konrad satte næsten rørende pris på det.

DITLEF *dunker bort i ham:*

Ja du har no fortsatt vært rørende mot hele familien.

Særlig søsteren, ka?

FREDDY

Du skal nu være så morsom, du.

DITLEF

Korledes *har* Edith det? Pen småpike. Het. Ka?

FREDDY

Edith skal på skole i England. Forresten er det en historie som forlengst er forbi. Ferdig med det.

DITLEF

Og det står bra til oppe hos Statsråden? Når skal du gifte deg?

FREDDY

Når Margrethe kommer hjem.

DITLEF

Mykje å bedrive før den tid, ka? Ja her e virkelig adskillig pent å se på. Og det e småpiker som har fått sansen for å feste. En kan visst *få* mesteparten.

FREDDY

Men de må være unge.

DITLEF *beundrende:*

Ja, du Freddy! Der e visst foregått *adskillig* ombord i seilbåten din.

FREDDY

Pass dig selv du. Med leiligheten i Oscarsgate. Det synes jeg forresten var skammelig av dig. Skammelig. Hvorledes har Augusta det?

DITLEF

Å din søster var jo stri til å begynne med, etter at hun fikk greie på det. Men no det er bestemt at hun skal reise til Sverige, til sin kusine godseierinnen, så vet du det står til liv.

Det verste e at hun tar barnene med sig. Eg vet ikkje kordan eg skal klare de månedene uten barnene. Ikkje få si godnatt til de, Freddy!

FRØKEN BERENTS *kommer inn:*

Mr. Cunningham vilde gjerne få tale med Dem.

DITLEF

Eg e alltid inne for mr. Cunningham.

CUMMINGHAM *inn:*

How are you, gentlemen?

DITLEF

Very fine indeed. Always glad to see you.

gemyttlig:

England ska no vel ikkje rekvirere nokken av båtene mine idag og?

CUMMINGHAM

Idag skal De få slippe. Jeg har en anmodning til Dem. Og jeg snakker fritt ut i nærvær av mr. Bang. Jeg vet at i ham har England en trofast venn. Vi har gjort forretninger med ham.

Til saken, Mr. Mathiesen. Jeg vil be Dem innskjerpe Deres kapteiner og mannskap at de oprettholder den strengeste taushet om hvad de ser over

Nordsjøen. Miner, U-båter, krigsskib. Og De er kanskje så elskverdig å la denne ordre – denne henstilling – gå videre til Deres kolleger ennå i dag.

Den slags opplysninger kan lett falle i urette hender. De – på den andre siden – er begynt å vise en litt plagsom interesse for disse ting.

DITLEF

Stol på mig. Det ska bli gjort.

CUMMINGHAM

Så var det opplysningene til *mig*. Det er ikke nok at jeg *får* rapportene om hvad der er observert i sjøen. Jeg må ha dem hurtig. Her spiller, som De vil forstå, minuttene en rolle. Mere var det ikke.

FREDDY

Ellers noget nytt, mr. Cummingham?

CUMMINGHAM

Ånei. Vi begynte i eftermiddag en stor offensiv ved Marne, men det har vel neppe større interesse, jeg mener det står i avisen. Personlig er jeg for tiden en del optatt av den norske kobbereksport til Tyskland. Et interessant kapitel.

FREDDY

Et bittert kapitel for en venn av Deres land.

DITLEF

Det er ikke alltid lett å være nordmann, mr. Cummingham.

CUMMINGHAM

Det er kanskje ikke det.

DITLEF

Å vite at slikt foregår.

CUMMINGHAM *tar sin hatt:*

Jeg må videre, mine herrer.

DITLEF *følger ham til døren:*

Herlig aften. Fredelig. Ka?

CUMMINGHAM

Ja.

God aften.

Han går.

DITLEF

De kobberaksjene får vi se å kvitte oss med.

FREDDY

Før eller siden. Men vi venter litt. De stiger hele tiden. Og de er overført så behendig, om jeg selv skal si det, at ingen djevil kan ane at vi har en finger med i spillet.

DITLEF

Eg liker det ikkje.

FREDDY

Og jeg liker ikke å ta et fullkommen unødvendig tap.

DITLEF

Nei, så va det, Freddy. Så va det. Du, eg får inn til Johnsen for å snakke om den beskjeden Cummingham skulde ha rundt. Venter du? Så går vi hemover sammen.

Ditlef går ut. Freddy er et øieblikk alene.

KONRAD *Kommer inn.*

FREDDY *hjertelig:*

God dag, Konrad.

KONRAD

Vet du ka en skulde gjøre med deg? Skyte deg ner! Ditt svin der du står.

FREDDY

Tror du vi gikk glipp av særlig meget, om du uttrykte dig nogenlunde dannet?

KONRAD *tungt, håpløst:*

Ka e det du har gjort med Edith? Ka e det du har gjort med det stakkars uskyldige barnet?

FREDDY

Med hensyn til uskyldigheten er jeg nu ikke så sikker – – –

KONRAD

Eg dreper deg.

FREDDY

Det er utmerket det, Konrad. Men hvad sier du om vi istedenfor prøvde å hjelpe henne? Siden ulykken engang har vært ute.

KONRAD

Eg har hørt om den hjelpen, din sleipe faen. Å sende henne til en av de fikse doktorvennene dine i London, ka? Så dét var colleget for unge piker som Edith absolutt skulde til?

FREDDY

Når inngrepet er gjort, kan hun vel ennu komme på college. Det ene utelukker ikke det andre.

KONRAD

Men jentungen blir her, hon. Og du gifter deg med henne. Forstår du?

FREDDY

Det bedrøver mig at du tar feil der, Konrad.

KONRAD

Vi e kanskje ikke fine nok!

FREDDY

Konrad! Du vet like godt som jeg, at jeg skal gifte mig med Margrethe Harmens.

KONRAD

Hon visste ikkje det, søsteren min.

FREDDY

Visste, visste!

Man er da ikke én om en sånn sak. Glem ikke det.

KONRAD

Så du vé ikkje. Da ska du få oppleve en *skandale*, du far!

FREDDY

Det skal vi også bli to om. For det tør du ikke. Hvem tror du taper?

KONRAD

Det e rart med deg. Du fusker i alt du. Og allikevel er du en hedret mann.

FREDDY

Der sa du endelig et fornuftig ord.

snerrende:

Hedret. Ah! Men fryktet.

med en plutselig overgang fra kulde til charme:

Hør her, Konrad! La oss få denne saken ut av verden. Vet andre om det?

KONRAD

Nei, men dét skal de.

FREDDY

La oss ikke skilles som uvenner. Det må ikke skje. Husk på skoledagene sammen, husk på mindene. – La oss slå en strek over hele denne pinlige episoden, Konrad.

KONRAD

Aldri! Aldri! hører du.

FREDDY

Ditlef og jeg snakket nettopp om dig. I anledning en forretning vi mente vilde interessere dig. Det gjør mig ondt om det nu faller bort.

KONRAD

Ka slags forretning?

FREDDY

Siden du spør meg: Det var «Vøringen».

KONRAD

«Vøringen»!

Å nei far. Der e ikkje en mekler her i byen som kan skaffe meg «Vøringen». Eg har prøvet i hele dag.

FREDDY

Er du åpen for hundre tusen?

KONRAD

No ska du gje deg, Freddy!

FREDDY *smeller papirene i bordet foran ham:*

KONRAD

Ja, så hunen!

FREDDY

Husk Edith er ung, Konrad. Bare seksten år.

KONRAD

ja, det e vel nettop det gale det.

FREDDY

Se det fra den andre siden, Konrad. Du med ditt lyse sinn. At hun har hele livet foran sig.

KONRAD

Hold Edith utenfor, så meget du vet det!

FREDDY

Du får dem til 160.

KONRAD

Ka fikk *du* de for? Men der e ikkje nokke å si på det! Her er det business.

FREDDY

Imorgen står de i 200.

KONRAD

Det gjør de! Ikkje tvil om!

Og du vet et godt sted for Edith, Freddy? Et sted hun kan få kjærlig pleie?

Omhu?

FREDDY

Et betryggende sted, Konrad. Ta mitt ord på det. Betryggende!

KONRAD

De sier hun gir 50 pst. bare på første trippen.

FREDDY

En kalkyle som neppe er overdreven.

KONRAD

Visst faen e eg åpen.

DITLEF *Kommer inn med overfrakk og hatt:*

God morgen, Konrad. Koselig å se deg.

Korledes går det med Gubba Noah?

FREDDY

Konrad blir med oss, Ditlef!

DITLEF

Kan begripe Konraden blev med! Klart at vi må holde sammen, ka?

KONRAD

Eg og deg og Freddyen!

DITLEF

Akkurat!

KONRAD *beveget:*

Takk for ditt vennskap, Ditlef. Og for ditt også, Freddy.

FREDDY

Her er noen enkeltheter vi kanskje får ordne, Ditlef.

DITLEF

Ikkje tale om! Imorgen. No må eg hemover. Klokken syv bader jo barnene. Tror du eg vil møsse det synet! Dokker skulde se Hannemor når hon aker hele barneværelset rundt på potten. Ja, Gud velsigne de!

Så gikk vi. Ka?

II

Agenthjemmet. Mørk, klam stue; utenfor blendende lys dag. Ansiktene lyser hvite her inne i halvmørket.

ASLAUG *sitter forfrossen og trekker en strikkejakke på sig. Hennes mann, agent Eilif Olsen, luvslett, i firtiårene, kommer hastende inn:*

AGENT OLSEN

Så du de?

Så du de to bilene?

ASLAUG *apatisk:*

Ka e det du snakker om?

AGENT OLSEN

De kom innover fra Milde, Mathisen og nokken utenbys folk. De skulde til møte på «Norge» klokken tre for å legge ut tegnings-innbydelsen til den nye banken. Men i Viken og på Nygård og hele veien, traff de folk som vilde være

med. Så var det å stoppe og gå inn kor det falt seg, og ordne med tegningen.

Eg står inne hos Grønsæter då fire-fem av de kommer inn. Ikkje før Grønsæteren hører ka det dreier seg om, tegner han seg for femogtyve tusen. Han e jo en holden mann, satt med et pent varelager da krigen brøt ut og disponerte fornuftig. Og for to hundre og søtti tusen blev der tegnet bare der på disken. Så kjørte de vidare til de blev stoppet igjen. Vet du kor mykkje det var tegnet for, da de kom til «Norge», kor det egentlig skulde *begynne*? Åtte millioner!

ASLAUG

Ka kommer det oss ved?

AGENT OLSEN *stillferdig:*

Nei. Det kan være nokke i det.

Blusser op igjen:

Hadde eg bare nokken hundre kroner, så skulde du få se, eg forlanger ikkje mer. Det e nok til den første innbetalingen, 10 pct.

Eg traff Konraden i formiddag. Han sa han kunde overlate meg nokken aksjer i «Vøringen» til rimelig kurs. For gammelt vennskaps skyld, sa han.

Eg e sikker på at eg skulde gjøre det godt. Selge i rette øieblikk, kjøpe nye, selge igjen, få meg fler, og så en dag va eg *med!*

ASLAUG *bittert:*

Kor ska *du* få penger fra?

Stillhet:

Har du solgt varer i dag?

AGENT OLSEN

Du tror visst det er lett du, når en har agenturet for et firma på sortelisten. – Der ska ha vært en tysker opom i dag og spurt etter meg. Han vilde komme opom her siden.

ASLAUG

Ja, skuffelser har vi hatt nok av – – Du får gå ner og tømme bossbøtten. Der ser ut på kjøkkenet.

AGENT OLSEN

Va det for mykkje om det blev gjort før eg kom hem! Eg som sliter hele dagen for dokker.

ASLAUG i et plutselig utbrudd:

Å, eg e for go te dette. Eg var bestemt til nokke bedre.

Her lukter mugg av denne stuen, her er så mørkt og kaldt . . .

Har du ikkje såpass pengar at eg kan få gå på kinen i ettermiddag? Det er Psilander.

AGENT OLSEN

Eg tror eg får pengar imorgen.

Der e ikkje ant for. Ikveld får du nok nøie deg med meg.

ASLAUG

Ja, du e også nokke!

Der e jo ikkje tak i deg. Kofor kan ikkje *du* tjene, likegodt som de andre?

Eg synes du e akkurat sånn, som eg ser deg når eg slår øinene op hver morgen: du står i halvmørket borte ved servanten, med bukseselene hengende ner, slapt og sjaskete. Det e *deg*, det!

AGENT OLSEN

Du kunde jo stå op. Så slapp du det synet.

ASLAUG

Ka ska eg stå op etter? Eg vet jo det aldri e nokke å *håpe* på.

Men kofor kunde ikkje nokken av de vi kjenner, tenke litt på andre? Kofor kunde ikkje en av de for eksempel sende meg fem hundre kroner? Anonymt.

AGENT OLSEN

Du skulde gå mer ut, Aslaug. I det fine været.

ASLAUG

Du synes eg kan gå ut og vise meg blandt folk, i den kåpen! Den e jo så gammel at den e grønn. Eg hater solskinnet. Eg vé ikkje ut.

AGENT OLSEN

Du kunde kanskje få skredder Vårdal te å snu an. Han ska være så rimelig.

LEIF åtte år, kommer inn.

ASLAUG

Har du no slåst igjen, Leif? Fy skamme deg! Å sånn som du ser ut. Her sliter vi for å holde deg frem, og hele dressen i filler! Du dreper meg!

AGENT OLSEN *rusker i gutten:*

Ve du svare! Kem har du slåst med?

LEIF

Med Eilerten.

AGENT OLSEN

Kofor?

LEIF

Vi blev fotografert.

AGENT OLSEN

Ja, du ser meg ut som du e fotografert! Men e det nokke svar!

LEIF

Det var Eilerten som fant på det.

AGENT OLSEN

Ka fant han på?

LEIF

Jo vi blev fotografert på skolen og så skulde vi gi bildet til læreren, for han hadde gebursdag, og så hadde ikkje eg penger te å være med, og så skrev de: «Til herr lærer Berg fra klassen minus Leifen.» Ja, og så slåst eg med Eilerten etterpå i Børneparken.

AGENT OLSEN

Så det va *sånn* det var!

Kofor kom du ikkje til meg?

LEIF

Eg visste du hadde ikke solgt varer.

AGENT OLSEN *stille:*

Nei, nei.

plutselig:

Vant du?

LEIF

Det gjorde eg vel.

AGENT OLSEN

Du ska nok få komme te å fotografere deg, Leifegutt. Stol på det.
Han går bort i frakken og tar frem en pakke.

ASLAUG

Minus Leifen. Eg synes det e minus deg og minus meg også. E ikkje det hele livet vårt?

Ser at mannen står med en flaske:

Har du kjøpt brennevin, enda vi knapt har matsmulen i huset?

AGENT OLSEN

Eg måtte no det, når det kommer kunde vel.

ASLAUG

Ja, det seier eg: Du e ordentlig! Eg vet kordan du e når du har drukket. For då begynner du bare å tøise. Og eg ve ikkje ha flere barn. Leifemann, gå ut og lek.

AGENT OLSEN

Ve du se og skynte deg!

ASLAUG

Eg vé ikkje. Så vanskelig så du e. Så du ska være orntlig!

Det banker.

DR. RUDOLF WEGENER *kommer inn, han er i tredveårene, halter. Han snakker norsk på en sympatisk, gebrokken måte:*

Mitt navn er dr. Wegener. Jeg vilde gjerne få tale noen ord med Dem.

AGENT OLSEN

Olsen. Min hustru. En fornøielse. Aslaug – du finner gjerne frem nokken glass!

WEGENER

Ikke for min skyld. Jeg drikker ikke.

Til Aslaug, som går ut:

På gjensyn, frue!

AGENT OLSEN *konverserer:*

De snakker godt norsk, herr Wegener.

WEGENER

Jeg studerte i Kristiania ved Universitetet i to år. Fra nitten hundre og en til tre.

AGENT OLSEN

Såledens!

WEGENER

Jeg har tatt min doktorgrad på norsk litteratur. Ibsen.

AGENT OLSEN *mistenksomt:*

Interessant!

stillhet:

Eg ser De trekker på det ene benet. De har formodentlig vært med i krigen?

WEGENER

Til oktober ifjor. Nu er det morsomt for mig å komme tilbake hit, efter alle disse år.

AGENT OLSEN

Mange forandringer –

WEGENER

Jeg har fått et fyldigere og rikere billed av Deres land denne gang. Jeg var så ung sist.

AGENT OLSEN

Så va det!

WEGENER

Når jeg har tenkt på Norge, nu i disse årene da menneskene gjennomgår så meget fryktelig, har det vært med en slik lykke. Jeg følte: Dette land er til; det er blitt skånet for krigen. Vi andre er kanskje blinde, våre øine er tilsmurte av blod; men der er noen øine som ser. Dette land med sine store ånder, vil gi menneskene en ny klarhet, en ny viden. Dere vil kunne det, fordi dere har lidt med verden; og den største visdom er den som kommer fra en stor sorg.

AGENT OLSEN

Eg må si, eg følger Dem ikkje helt –

WEGENER

Slik tenkte jeg. Så kom jeg tilbake.

Smiler:

Jeg hadde en liten opplevelse i dag som var ganske interessant for mig. Jeg passerte et nytt hus utenfor byen, et prektig hus, et palé, man sa mig det tilhørte en skibsreder Mathiesen –

AGENT OLSEN

Eg kjenner det.

WEGENER

Over inngangsporten holdt en arbeider på med å hugge inn i stenen årstallet: «1917». Han satt i solskinnet og svang hammeren mot meiselen. Det klang så lystig. Og jeg syntes der var vokset op mange prektige hus omkring, på nessene og stupene, og alle hadde visst samme muntre innskriften. Da måtte jeg tenke på noen ord av min gamle venn Ibsen.

AGENT OLSEN

Ka sier han?

WEGENER

Han sier i et brev, at han tror ikke hans folk har «den løftelse i sjælen som kræves for å kunne sørge». Og bare så lenge et folk kan sørge, kan det leve, sier han.

AGENT OLSEN

Og dét synes De e godt sagt! Eg synes ikkje det, eg. Tror De Mathiesen og de karene sørger? Men leve gjør de; og det godt også!

WEGENER

De beundrer meget den slags mennesker?

AGENT OLSEN

Smarte folk.

WEGENER

De burde slå følge med dem.

Efterhånden blir ordene hans preget av en bitter glede over å snakke direkte og foraktelig ut.

AGENT OLSEN

Det e ikkje alle gitt å få være med.

ironisk:

Ve De kanskje gjøre forretninger? Kjøpe hermetikk. Prima vare!

WEGENER

Ikke egentlig.

AGENT OLSEN

Kunde tenke mig det. Eg synes det snakket va litt underlig. Ka e De, egentlig?

WEGENER

Jeg er for eksempel pressemann som skal arbeide for en bedre gjensidig nyhetstjeneste mellom våre to land. Her er det jeg har bruk for Dem.

AGENT OLSEN

Så dét har De!

WEGENER

De har forbindelser. De vanker på kaféene nede ved havnen. Jeg ønsker De skal skaffe mig meddelelser om hvad sjøfolkene ser på turene sine.

AGENT OLSEN

Eg kunde nesten tenke meg det. Ånei, dette *lukter* det av.

WEGENER

Hvad er Deres pris?

AGENT OLSEN

Pris! Eg sier jo at eg ikkje vil. For det er uriktig!

WEGENER

Behøver vi å spille tiden med den slags? I et land hvor ansette menn triumferende hugger inn årstallet 1917, smertens og dødens år, over sine portaler, er vel finfølelse unødvendig. De får 200 kroner måneden.

AGENT OLSEN

Men dette e straffbart.

WEGENER

Det finnes en paragraf, det er riktig. Men den overtres hver dag, straffritt. Engelskmennene får alle opplysninger de kan ønske sig.

AGENT OLSEN

Men dokker e det som senker skibene våre.

WEGENER

Fordi dere støtter fienden; fordi dere er med på den andre siden, skjønt dere ved givne leiligheter kaller dere nøytrale – – –

Dere har én statsmann i Norge, en eneste. Han har sagt bitre ord om oss som senker deres skib. Men han har også sagt en annen ting: Engelske myndigheter,

sier han, skalter og valter her i landet, som om norsk myndighet og den norske stats suverenitet ikke eksisterte. Og han tilføier: For mitt personlige vedkommende har jeg ofte hatt vanskelig å avgjøre hvad der har oprørt mig mest.

AGENT OLSEN

Meg også oprører det.

WEGENER *hånlig:*

Riktig! Det oprører Dem. Hør her. Menneskene i dette land tror engelskmennene vinner; de handler efter det. Såvidt jeg forstod Dem, vil De gjerne være med og spekulere. Spill på at vi vinner! Spill på oss. Spill dristig, spill høit. Vinner vi, glemmer vi Dem ikke.

AGENT OLSEN

Det e no eg ve være med.

bøier sig plutselig fremover:

Gir De meg tusen kroner?

WEGENER

Nei. Vi har ikke unødvendige penger å gi bort. Vi har mange å betale. De skal få to måneders forskudd. Fire hundre.

AGENT OLSEN

Eg tar de.

WEGENER

Her er adressen som De skal sende meldingene til. Her er koden. Brenn papirene når De har lært det utenat. Farvel. Jeg reiser iaften. Men jeg skal holde mig i kontakt med Dem. Vær trygg.

Han går.

ASLAUG *i døren:*

No? Blev det te nokke?

AGENT OLSEN *går opspilt frem og tilbake:*

Eg har fått en chance, Aslaug. Og eg ska bruke an. Eg kan få kjøpt meg to aksjer. Eg e ikkje lenger utenfor. Vi skal komme vekk fra dette, både du og eg og Leifegutt. Eg tenker eg e ikkje mindre smart enn de andre! No e eg med i spillet. Penger, penger, penger!

III

Foran teppet. På vei nedover mot havnen. Ditlef og Freddy kommer gående.

FREDDY

Det er klokken seks «Vargefjell» går. Ikke sant?

DITLEF

Det va meningen.

FREDDY

Kapteinen er kanskje så elskverdig å ta med et brev fra mig. Jeg er kommet i en meget pinlig situasjon. Da «Lyderhorn» blev torpedert mistet jeg fire nye dresser som jeg hadde fått sydd i London.

DITLEF

Ka ska *eg* si som hadde ombord seks kasser med whisky – så fin at den ikkje føres i handelen! Jo det e tider vi lever i!

FREDDY

Som du vil erindre er det ikke den første ubehagelighet jeg har oplevd i så måte.

DITLEF

Eg sier som eg gjør bestandig: Det e ikkje ant for, vi får spenne livremmen inn, og ta det med godt humør.

KAPTEIN BERG *kommer imot dem*

DITLEF

God aften, Berg! Det ser ikkje verst ut, ka? Bare fineværet!

KAPTEIN BERG *langsomt:*

Været er der ikke noe å si på. Men De husker kanskje hvad jeg fortalte Dem. Da vi blev stoppet på siste turen og jeg rodde bort til U-båten med papirene, sa chefen til mig: Neste gang De går med kis til England, senker vi Dem. Neste gang, det er idag, det.

DITLEF

Nordsjøen er stor den, far. Og De finner nok en plass så De kan smite ut og lure tyskeren.

Hjertelig:

Lær av meg De, Berg. Se ikkje så mørkt på det!

De går vidare og ut, alle tre.

Matroser og fyrbøtere med sjøsekker kommer nedover mot havnen. Kvinner og barn følger. En legger merke til to unge mennesker, Ingolf og Berly; dessuten en eldre mann, forhenværende sjømann, og sønnen, Alf, sytten år. Langsommere enn de andre kommer Henry og Lillian. Henry er en ung fyrbøter, et følsomt, klart ansikt, fylt av sørgmodig eftertanke. Lillian er av naturen tidig, men stille i kveld, der hun går og holder i armen hans.

HENRY stanser:

Kor pent her e!

Siste kvelden.

LILLIAN

Men du kommer snart hem igjen til meg og Småtten. Det lover du!

HENRY smiler til henne:

Det lover eg.

To gutter kommer inn fra høire, de spiller syl med brennende iver.

FØRSTE GUTT

Her e fint.

Her kan eg gjøre doble håvve.

ANNEN GUTT

Du hakkje gjort dasset.

FØRSTE GUTT

Hakkje eg det!

Han gjør doble håvve.

Den vakkje verst, ka?

ANNEN GUTT

Va det nokke då?

Begge setter sig på huk, og sylspillingen fortsetter.

LILLIAN

Eg va ordentlig go te å spille syl.

Ser på Henry.

No e visst tankene dine langt borte.

HENRY

Nei, de ekkje det.

Eg *tenkte* på guttene her. Kor mykkje *glede* der e i de. Alt e jo bare glede i en

sånn gutt, fra han tørner ut på dørken om morgningen. Kor mykkje liv, kor mykkje mot.

Tungt:

Eg synes at menneskene e for goe te det som venter de.

LILLIAN

Du har sett så mykkje ondt, Henry. Torpederinger, krigen som du fortalte om.

HENRY

Å, dét blir en fort vant te.

LILLIAN

Ka e det du ikkje blir vant te då?

HENRY

Deg. Å reise fra deg.

Det blir eg ikkje vant te.

LILLIAN *Hun kysser ham.*

Å du Henry!

FØRSTE GUTT

De kjøsser hverandre.

Så du?

De kjøsste hverandre.

At de ikkje skjemst!

LILLIAN *henrykt:*

Ja. Vi kjøsste hverandre.

Og vi skjemst ikkje.

Gjør vi, Henry?

Ikkje det spor.

De går videre, ut.

AGENT OLSEN OG LEIF *med trullebånd, kommer nedover:*

ANNEN GUTT

Nei se på Leifen!

Kor fin han e blitt.

Nye klær, ka?

BEGGE GUTTENE *synger med hendene halvveis for munnen:*

Spradene, de har splitt i ræven de –
men det har ikkje vi,
for det har bare de.

LEIF *stanser trullebåndet og vender sig:*

Vé du passe trynet ditt!

AGENT OLSEN *truer med stokken efter guttene, som løper ut til venstre:*

Ja, fikk eg fatt i dokker, så skulde dokker få!

GUTTENE *utenfra:*

Tror du vi e redd deg kanskje?

AGENT OLSEN *til Leif:*

Og du skulde riktig skamme deg nokke! Ve du ha deg hemover, og det strakst!

Ka e det du reker etter meg for?

Med et plutselig tungt, bittert tonefall:

Det e ingen som har bitt deg være med *her*.

Før de går ut til høire, er Cumingham og en mann i regnfrakk kommet inn på vei mot kaien

MANNEN I REGNFRAKKEN *nikker bortover mot Olsen:*

Der er den mannen som jeg nevnte for Dem.

CUMMINGHAM

Så det er vår nye venn.

MANNEN I REGNFRAKKEN

Han sendte sin første rapport i dag.

Dekkadresse Stockholm.

CUMMINGHAM

Hvilken kode?

MANNEN I REGNFRAKKEN

Den gamle.

CUMMINGHAM *foraktelig:*

Good gracious. De er som *barn*. Hvad inneholdt den?

MANNEN I REGNFRAKKEN

Fem jagere observert utenfor Marstenen.

CUMMINGHAM

Ah! Det er det vanlige. De lyver dem huden full. Hvem får han det fra?

MANNEN I REGNFRAKKEN

Fra en matros ombord på «Jøtun».

CUMMINGHAM

Vi får se hvad han driver det til.

Snerrende:

Så knekker vi ryggen på lusene.

MANNEN I REGNFRAKKEN *går ut til høire*

CUMMINGHAM *står midt på scenen. Teppet går til side. Det er havnen med et skib ved kaien. Sjøfolk driver i bakgrunnen sammen med pårørende. Ditlef og Freddy står i samtale med kaptein Berg. Cummingham går inn i bildet.*

DITLEF

God aften, mr. Cummingham!

Dempet:

Ja, ikveld går der en last som eg håper vil komme godt med. Kis til Newcastle.

Kanoner, ka?

CUMMINGHAM

Fortreffelig.

Der går forresten en *annen* last også herfra i kveld.

DITLEF

Ka slags last?

CUMMINGHAM

Kobber til Tyskland.

DITLEF

De vet ka eg mener om saken.

Kor oprørt eg e.

CUMMINGHAM *langsomt:*

Det kobberet som eksporteres fra Norge, blir brukt til fremstilling av de granater som dag efter dag lemlester og dreper våre soldater.

Voldsom:

Og hvad var dette land uten oss?

Stillhet.

Der er også en annen side ved saken som egentlig ikke kommer mig ved, men som dog har en slags interesse. De vet kanskje at norsk kobber – gravet ut i norske gruber – brukes til konstruksjon av de U-båter som uavbrutt senker norske skib og dreper norske sjøfolk.

Vender sig mot dem:

Den inflaterte pris på norsk kobber er en pris på blod.

God aften, mine herrer!

Han går.

DITLEF

Sånn har eg aldri sett han før.

FREDDY

Jeg må si jeg foretrekker ham slik som han er til daglig. Og ikke så ubalansert, så uengelsk.

KAPTEIN BERG

Jeg hørte oppe på konsulatet, at han fikk et telegram i ettermiddag, som det vel ikke var lett å få.

DITLEF

Nei, ka sier De! Skulde *han* også ha spekulert seg bort!

FREDDY

Det hadde jeg aldri trodd.

KAPTEIN BERG

Nei, det var visst et annet slags telegram.

Sønnen hans skal være falt, sier de.

CHIEFEN *kommer bort til ham*

KAPTEIN BERG

Et øieblikk, herr skibsreder!

Snakker med Chieffen.

FREDDY *til Ditlef:*

Sønn eller ikke sønn. Når en så kall faen tar slik på vei, betyr det noe. England kommer til å nedlegge eksportforbud på norsk kobber. Vi får selge aksjene, og det fort. Jeg går op og tar en rikstelefon.

Han går.

DITLEF

Eg kommer straks efter.

Vender sig til kapteinen, sier beveget:

Så ønsker eg Dem alt godt, kaptein. De skal vite at mange varme tanker følger Dem. Og De skal huske én ting: De går med en last som er *viktig*; og De bringer den til et land som kjemper for civilisasjonen. Tenk på det.

KAPTEIN BERG

Å – De vet: Når en er skipper ombord, har en så meget annet å tenke på.

De håndtas. Ditlef går, kaptein Berg vender sig igjen til Chiefen.

CHIEFEN

Ja, her står eg. Mannen måtte på sykehus og eg vet om ingen andre.

KAPTEIN BERG

De får gjøre hvad De kan. Om ti minutter går vi.

Går ombord.

Sjøfolkene og de som følger har samlet sig i en liten klynge. Det er: Ingolf og Berly. Faren og Alf. Henry og Lillian.

FAREN

Det e rart å være her nere igjen, når en har bodd så lenge oppe på bondelandet. Her borte gikk eg engang med *min* far, dengang eg skulde ut på første turen. Det e femogfirti år siden no.

ALF

Må eg ikkje ombord snart?

FAREN

Det haster visst ikkje.

Smiler til ham:

E du utålmodig? Ja, det e vel ikkje nokke å si på det.

En flokk sjøfolk, bleke og medtatte, kommer innover. Noen slektninger og nysgjerrige er med dem – blandt andre de to guttene og agent Olsen.

BERLY

Kem e det?

INGOLF

De e visst de torpederte fra «Lyderhorn». De kom nettopp inn med Englandsbåten.

ALF lengselsfullt:

Tenk om vi blev torpedert!

FAREN

Sånn som du snakker, gutt!

AGENT OLSEN *inne blandt «Lyderhorn»-folkene:*

Dokker tar gjerne et glass beger med meg, ka?

ÅLESUND *en matros:*

Det kan vi vel!

FØRSTE GUTT

Kor lenge va dokker i livbåten?

ANNEN GUTT

To døgn, hørte du vel!

AGENT OLSEN

Kordan va det?

VINGRISEN

Å, det va en fin fisketur.

FAREN

Fikk dokker ingenting berget?

VINGRISEN

Det eneste va trekkspillet. Det gikk eg tebake etter, for det va *nytt*.

Tar et tak i radene.

BERLY

Spell et støkke då, vel.

VINGRISEN

Eg kan ikkje anet enn Sengevalsen.

LILLIAN

Gud så han snakker!

VINGRISEN *spiller en smektende sjømannsvals.*

CHIEFEN

Du, «Vingrisen»!

VINGRISEN

Eg ska Vingrise deg, eg, din kjokke faen.

CHIEFEN

Hør her. Eg står aldeles oprådd. En av fyrbøterne har dotte ner leideren, drita full altså, og her mangler eg en mann på dørken. Vi har no fart sammen før, og bedre fyrbøter kan eg ikkje ønske meg. Kankje du ta jobben?

VINGRISEN *forarget, men hemmelig henrykt over å være midtpunktet:*

Vet du ka du e? Du e frekk som en flatlus. Her hakkje eg gått tyve meter bortover piren, og så ve du ha meg ut igjen. Ska eg ikkje få komme op i byen engang og se på jentene? Atten pund har eg i avmønstring og de må vel eg få spenne først, vet eg!

CHIEFEN

Å, der e no greie jenter i Newcastle også.

VINGRISEN

Jentene e ens, *ka* plass en treffer de. Men unner du meg ikkje en dram då, din jævel!

CHIEFEN

En dram e der vel råd med ombord på «Vargefjell» og.

VINGRISEN

Ja, skaffer du dram, så e ikkje eg mer knuslete enn at eg tar trippen.

Går oppover landgangen, sier farvel til kameratene:

Ja, takk for turen, Ålesund, adjø med deg, Larvik, og du får hilse Luse-Astri, Doggen!

CHIEFEN *går ombord etter ham:*

Dette skal eg ikkje glemme deg.

Trekksillet høres borte fra bakken.

FAREN

Nei, han va ikkje knuslete av seg, den karen!

BERLY

Der har vi en té.

LILLIAN

Å stakkars han!

MALVIN *kommer støttet av konen sin, Alma. Den ene armen henger ned; han*

halter. Ansiktet er hvitt, lidelsesfullt.

ALMA

Gjør det så ondt?

MALVIN

Å. Det går.

De fortsetter ut.

ÅLESUND

Han fikk torpedosplintene i håvve og beinet og armen. Vi trodde først han va gåen. Han lå på dekket, blodig, aldeles livløs. Hon kan være gla, kjerringen hans, at hon fikk han hem. At det ikkje va presten som kom ikveld.

BERLY *hvisker:*

Presten!

Hun møter øinene til Lillian.

AGENT OLSEN

No går vi op på kaféen, ka?

Lyderhorn-folkene og deres flokk går. Det blir ødslig og stille igjen på kaien.

ALF *som for første gang føler avskjeden, det frysende gufset av ensomhet:*

Ja, no e mor heme snart.

FAREN

Det va nok trist for henne ikkje å kunne være til slutt, men hun måtte hem til kveldsstellet, vet du.

ALF

No e toget kommet til Stend stasjon.

INGOLF

Så får du hilse Anton og Ruth så meget fra meg.

BERLY

Ja, det skal eg nok.

INGOLF

Og du får skrive.

BERLY

Ja, og det må du og.

FAREN

Så får du skikke dig vel.

ALF

Ja far.

FAREN

Og husk at du må skrive.

LILLIAN *som et ekko:*

Du får skrive – – –

HENRY *som i angst:*

Nei, nei. Ikkje si nokke.

LILLIAN

Kofor ikkje?

HENRY

Nei, då e det som eg alt må begynne å reise fra deg. Då e det som all uroen her, alt det som ikkje e oss, begynner å skille oss, *ennu mens eg e her*, skjønner du? – Eg har hatt det så godt disse tre ukene, det har bare vært oss, ingen andre på jorden. Ikkje si nokke, la de ukene få vare til siste sekunden, bare deg og meg. La meg få stå og være stille og se på deg. Skjønner du ka eg mener, Lilian?

LILLIAN

Ja.

De står hvite i ansiktet og ser på hverandre.

INGOLF

Ja, takk for denne gangen då, Berly.

FAREN

Farvel da gutten min.

ALF

Farvel far.

Han går ombord.

BERLY *i et plutselig utbrudd:*

Eg orker det ikkje!

INGOLF

Ta no tårn, Berly!

Du har jo vært så grei hele tiden!

BERLY

Men eg vet det jo! Eg føler det –

Denne gangen.

KAPTEIN BERG *Oppe fra skibet:*

Ja, det er ikke annet for, karer. Det er å komme sig ombord.

BERLY *vilt:*

Ikkje gå! Du må ikkje gå!

INGOLF

Du hørte ka han sa. Det e ikkje annet for.

Han river sig løs og går ombord.

STYRMANNENS STEMME

Klar ved fortøiningen akter!

HENRY *Nesten hviskende, mens øinene ikke slipper ansiktet hennes:*

Ja. Du får ha det.

LILLIAN *urørlig, stirrende på ham:*

Takk i like så.

*Han går hurtig ombord, uten å vende sig. Dampfløiten skingrer.
Teppet.*

ANNEN AKT

I

Foran teppet. Alma og Berly kommer hastende inn i regnværet.

ALMA

Ka e det du e så nervøs etter. Du vet jo: *Du* vilde få vite det først. *Du* behøver ikkje å se i avisen.

BERLY

Men eg har jo vært i flere timer ute hos far og mor i Viken, alt kan jo være

hendt på den tiden.

ALMA

Bare vær rolig du, Berly.

BERLY

Ja, du har lett nok for å snakke, som har Malvinen heme. Men eg som har Ingolfen i den verste farten mellom England og Frankrike –

ANNEN GUTT *med vått, glinsende regnslag, synger ut i den vedtatte rytmen:*

Bergens Tidende,

Aftenbladet,

Anônsen,

Arbeidet,

Folkets Avis!

BERLY *har trevet en avis til sig:*

Å gudskjelov –

ALMA

E det ingenting ikveld?

BERLY

Jo. En Tønsbergbåt senkt uten varsel. Seks mann omkom. Uten varsel, Alma. Der sitter tyskerne, trygge, rolige nere i U-båten; ingen ser de, der de sniker sig innpå. Og så dreper de *våre*, Alma.

Gongongen smeller. Teppet går op for ubåten.

II

Ubåtens «Central».

Kommandanten og løytnanten står ved periskopet. To matroser står ved hver sitt ratt og styrer. Alle i arbeidsklær. Rummet er trangt med et uhyggelig oljegult lys. Det gir den stemningen som menneskene er preget av: dirrende, dødstrette nerver.

KOMMANDANTEN *gir ordre:*

Femti grader.

MATROSEN *sveiver på rattet:*

Femti grader.

KOMMANDANTEN *til løytnanten:*

Her skal være en norsk damper forut. Radiotelegrafisten fikk nettop melding. Det blir vår fem-og-tyvende på de fire månedene siden vi gikk ut fra Wilhelmshafen. Et smukt lite jubileum.

Til matrosen:

Laften vanker der ekstrarasjon. Det skal smake?

MATROSEN

Javel, herr kommandant.

KOMMANDANTEN

Vi leder med syv. U. 40 har bare senket sytten. Von Mühlen kommer til å ergre sig.

LØITNANTEN

Vi har ikke hørt fra U. 40 på flere dager.

KOMMANDANTEN

Radioen må være i ustand.

LØITNANTEN

Sannsynligvis.

KOMMANDANTEN *skjærende:*

Radioen må være i ustand.

LØITNANTEN

Javel.

Stillhet.

KOMMANDANTEN

Vi må snart finne på noe for å muntre oss. Når vi kommer op til Shetlandsøene, ror vi i land og stjeler sauer. Husker du den natten utenfor Homborsund i Norge –?

LØITNANTEN

Jeg husker det luktet så godt av høst og jord. Der var morild i sjøen, den sorte himmelen var full av stjerner. Det var så høit til værs, det var godt å puste. Å, den som kunde få puste slik en gang til, jeg forlanger ikke mer –

KOMMANDANTEN

Ikke mer!

Ser i periskopet:

Vi skulde snart ha skibet nu.

LØITNANTEN

Skal vi gå op og kontrollere papirene?

KOMMANDANTEN

Nei. Vi senker uten varsel.

LØITNANTEN

Må det være slik?

KOMMANDANTEN *skjærende:*

Husk på «Baralong». «Baralong» gikk også med nøytralt flagg, og da våre dukket op og forlangte papirene til kontroll, slo de lemmene ned, kanonene stod der og de skjøt båten i senk. Herwart – *min venn* – var blandt de firti som hev sig i sjøen og svømte for livet. Men ombord på «Baralong» stod englenderne og skjøt dem ned, plukket dem ned som alker i sjøen. Noen berget sig ombord til fienden, men de gikk efter dem og drepte dem hvor de fant dem. Der er mer enn én «Baralong» på havet. Det vrimler av dem. Skulde jeg stole på et skib fordi om det ser nøytralt ut?

LØITNANTEN

Neivel.

Men derfor behøver du ikke hevne dig på vergeløse.

KOMMANDANTEN

Hvad mener du?

LØITNANTEN

Du skjøt på sjøfolkene i livbåtene i går, og der var barn ombord.

KOMMANDANTEN

Det er løgn! Jeg trodde det var en fiendtlig U-båt som dukket op; i den sjøen så det slik ut. Og jeg hadde ingen tid å tape.

Med et bittert, vemodig smil:

Ah, Erwin.

Det er mig som er *chefen*.

LØITNANTEN

Det var mig som gjorde dig urett.

stillhet.

KOMMANDANTEN *til matrosen:*

Fikk du brev med depotskipet, Seger?

MATROSEN

Ja, herr kommandant.

KOMMANDANTEN

Alt stod vel til –

MATROSEN *rolig:*

De sulter, herr kommandant.

KOMMANDANTEN *til løytnanten:*

Det er englendernes krig!

LØITNANTEN *dempet:*

Og vi svarer med å sulte ut engelske kvinner og barn. Det er vår krig. Din og min.

KOMMANDANTEN

Vi har fått en oppgave, vi har å utføre den, ikke å tenke. Dessuten: det er det beste. Sulter vi dem ut, får vi hurtigere fred. Alle hjemme forlanger det: *Fred med ære!*

Matrosen smiler bittert og hånlig.

KOMMANDANTEN

Smilte du?

MATROSEN

Ja, herr kommandant.

KOMMANDANTEN

Andre steder vilde du blitt stillet for krigsrett, for det smilet. Men ikke ombord hos mig. Her er vi alle *ett*. Det var mig som smilte. Jeg er kommandant ombord, jeg har lov å smile når jeg vil.

Ser i periskopet:

Skib forut. 70 grader.

Stillhet.

Norsk flagg, norske nasjonalitetstegn.

LØITNANTEN

Det stemmer.

KOMMANDANTEN

Tilsynelatende.

Gir ordre:

Åtti grader.

MATROSEN *gjentar:*

Åtti grader.

Han sveiver på rattet.

LØITNANTEN

Günther. Gi dem en chance. Om de ikke får tid på sig fryser de i hjel i båtene.

Hvis de kommer så langt.

KOMMANDANTEN

Jeg stoler ikke på utseendet av det skibet. Jeg tør ikke.

LØITNANTEN

Husk på den ongen vi skjøt i livbåten.

KOMMANDANTEN

Hvad skal dette være godt for?

LØITNANTEN

Jeg prøver å berge mig selv som menneske.

KOMMANDANTEN

Arme Erwin!

Jeg er lykkeligere stillet. Jeg er en død mann. Den som har gjennomgått det som jeg har, han er ferdig. Han har hverken hustru eller barn lenger. Jeg vet bare én ting. *Jeg har ansvar for mine folk.* Jeg tør ikke.

LØITNANTEN *med en plutselig mildhet:*

Jeg forstår dig, Günther.

KOMMANDANTEN

Legg merke til ordene mine: *tør ikke, redd for, frykter.* Man kaller mig modig, min paradeuniform viser det, min keiser har sagt mig det, men jeg kjenner bare én lov, og den handler jeg etter: *Angst.*

Gir ordren:

Klar ved styrbord torpedorør.

EN STEMME UTENFOR

Klar ved styrbord torpedo –

KOMMANDANTEN

Vel klart.

STEMMEN

Vel klart.

III

Ruffen ombord i «Vargeffell». Alf går op og ned på dørken med redningsvest på. Vingrisen og Ingolf sitter ved bordet og spiser. Henry ligger oppe i sin køi og leser gamle brever. Bak to køigardiner hører vi det tunge pustet av sovende.

ALF stanser op:

Eg forstår ikkje ka dokker tenker på. Dokker *må* ta redningsvestene på.

VINGRISEN

Ka ska vi med redningsvestene etter? Går vi, så går vi.

ALF

Men hørte dokker ikkje ka eg fortalte. Isted då eg va oppe på bakken hos utkiken –

VINGRISEN

Det e då hunen så den fyren tramper der oppe! Selv om det e både surt og kaldt, kunde han vel trampe litt borte hos seg sjel, på styrbord, over hånve te matrosene –

ALF

Då hørte vi plutselig et smell nere i syddøst og så flammen slå op.

VINGRISEN

No har vi gått i denne farten en måned, og vi klarer oss vel ikveld og. Det kan ha vært en mine, og dén minen går ikkje nokken på, engang te. Hvis du absolutt *ska* tenke, så tenk på det. Du e en grei gutt, Alf, det e sant du e, men du har gått der oppe på bondelandet og *tenkt* på sjøen, tenkt på torpederinger; og tenke blir en bare nervøs av. Ikkje tenk på nokke. Gi alt blanke faen.

ALF

U-båt va det, det e eg sikker på.

VINGRISEN

Du Henry, fortalte eg om den U-båten som hon svenske-trisen tok og fikset? Eg traff hon sjel i Newcastle. De har jo *triser* ombord på båtene sine, de jævla svenskene; ja hadde eg en her!

Skibet var senkt altså, og de va rodd bort til U-båten. Så kom der en engelsk jager med 40 mil i timen rusende nerover. U-båten skulde te å dukke, men då tok trisen en plankeende som lå og fløt, og kjørte den ner i mannholl-lokket på U-båten, så de ikkje fikk stengt. Ja, til slutt kom tyskeren seg under, men då va jageren der i full fart, og droppet en bombe ner etter an. De eneste som fløt op, var nokken matroshuer og litt olje.

HENRY

De må no også være et liv –

VINGRISEN

Ja, så va det.

ALF har satt sig inne i halvmørket.

INGOLF

Gjerne for meg, om vi gikk an ikveld. Så eg kunde komme meg hemover. Eg mangler bare én torpedering, og så kan eg begynne på maskinistskolen. Alle pengene vi får når vi mister klærne, har eg lagt op hver gang, og eg har regnet ut at hvis eg e forsiktig, ska eg greie meg når vi er torpedert femte gangen.

VINGRISEN

Så du ska ende på midtskipet, du.

INGOLF

Eg hadde tenkt meg det. Eg ska si deg én ting eg, Vingrisen. Eg husker den dagen då min far kom hem og va kibbet etter han hadde vært firti år på lageret hos Simonsen på Vågsalmenningen. *De måtte ha yngre folk*, sa de. Far, han tok sin død av det. Men den gangen forbante eg meg på at *meg* skulde de ikkje få, eg skulde frem, eg, og en dag være fri mann, eg. Har *du* aldri tenkt å gå skolen, Vingrisen?

VINGRISEN

Eg har liksom aldri komt te å tenke så langt. Du vet eg va lausonge, og det e så rart med det.

Dempet så ikke Alf hører det:

Men hémoveer kan du komme før du vet ordet av det. Eg talte med chiefen nettop; – ombord på det engelske vaktskibet som praiet oss i eftermiddag, mente de det var godt med U-båter forut.

INGOLF

Det e goe greier det.

ALF har reist sig lyttende:

No e skrittene stanset der oppe. Hørte dokker? No *ser* han nokke.

VINGRISEN

Eg synes du skulde sette deg, eg, Alf. Så tar vi et slag kort. Syv glass e enda ikkje gått.

Kan han ikkje få lov å stanse skrittene sine! Han står vel og tenker på kjerringen.

ALF

Spell nokke.

VINGRISEN rekker ut efter trekkspillet inne i køien:

Ja, ja. Det kan eg vel.

Spiller og synger:

Farvel du moder Norge, nu drager jeg fra dig,
men du skal så mange takk for du opfostret mig.
Du var for knapp i kosten imot din arbeidsflokk,
men dine lærde sønner du giver mer enn nok.

Nu drager jeg som svalen alt ut til fjerne land,
alt over verdens haver, det store, brede vann.
Der kan vi finne føden om vi vil bruke flid.
Vi takke må Columbus, som har vist oss veien hit.

Kapteinen kom på broen, maskinen var i gang,
vi vinkede med hatten til dem som stod på land.
Da må jeg riktig tilstå mitt hjerte stod i brand,
når Norge det gikk under i horisontens rand.

Han legger trekkspillet fra sig, sier til Alf:

No kan du vel høre at han tramper igjen der oppe?

Ka e det *du* ligger og tenker på, Henry. Akkurat som det e nødvendig å spørre om! Det e då hunen at alle behøver å se så *dum* ut, fordi om de tenker på kjærligheten! De får det tussete lyset over trynet sitt, sånn som folk får det på

gaten h eme, n ar brigademusikken g ar forbi –

HENRY

Du har no vel  en heme, du og –

VINGRISEN

Kofor ska en kj ope ku, n ar en kan kj ope melk?

HENRY

En e der vel bestandig som e forskjellig fra de andre –

VINGRISEN

  du vet: eg kjente  en, eg ogs a. Hon arbeidet p a hermetikkfabrikken oppe i Viken. Men s a satt hon seg en dag p a reimen i middagspausen, og d a fl oiten gikk, ble hon tatt med og mast ogs a.

Men der e mange greie jenter i verden.

Halvblodsjentene nere i Nord-Afrika, det e snilde jenter. Media-mediajentene s a de heter. Og s a lidenskapelige de e! Hvis du holder deg med  en, og s a en dag tar en anen, kan du lett f a en kniv i ryggen. Ja, det e snilde jenter. Men jentene nere i Montevideo, de liker eg ogs a; dernere gikk vi i fire  r –

INGOLF

Du har no vel mange onger dernere d a –

VINGRISEN

 , eg har vel nokken *skopussere* –

ALF

Katid tror dokker vi e inne?

VINGRISEN

Ja, sp or du meg, s a sp or eg deg!

Lytter:

Vi slarker avg arde med ikkje mere enn syv mil. De b onderne der nere holder ikkje steamen! Dette e hunen ikkje mer enn hundre og femti pund. Det e *vi* s a f ar jobben, for det skakje sies om vekten v ar at vi ikkje holder toppsteam.

INGOLF

Vi e no ikkje inne, f or imorgen ut p a kvelden.

VINGRISEN

Bare vi kommer inn, før husene stenger. Så eg treffer jenten min, Gabbi altså. Hon holder seg med meg hele tiden eg e i havnen. Og så snild hon e! En gang då eg hadde skjemt dressen min, fikset hon an for meg, satt nerfor i flere timer.

Faderlig til Alf:

Denne gangen ska eg ta deg med meg. Du vil få en sånn *ro* i deg, at du vil ha godt av det en hel vikke.

INGOLF

De sier der e kommet en ny ordning. Husene ska være stengt for andre enn soldater fra seks til ti om kvelden, og så først kommer andre inn.

VINGRISEN *eftertenksomt:*

Det e ingenting å si på det. Eg synes ikkje det. *Husk ka de går te!*

HENRY *støtter sig på armen:*

Det e rart med de guttene, arbeidsfolk som vi, næsten alle sammen. Ka de har gjennomgått dag etter dag, disse årene! Der e folk som sier at menneskene bare er dårligdom, eg tror menneskene er nokke så stort at vi ikkje fatter det. Tror dokker det e nokken sak for sånne som har klart ka *de* har klart, å lage en bere verden? Rive alt ner og bygge alt bere op igjen. Etter krigen ska dokker få se. Ikkje nokke e umulig når *de* kommer tebake.

Han legger stille til:

Det e bare det. De *kommer* ikkje tebake.

ALF *gjentar det hviskende:*

Kommer ikkje tebake.

Han reiser sig og går op og ned på dørken, så setter han sig på sin plass inne i halvmørket.

VINGRISEN *dempet:*

Du Henry. Du må ikkje snakke om sånne alvorlige ting. Du vet: Ingolfen og eg og du e voksne folk; – men Alfen e jo så sørgelig nervøs.

Eg ska si deg en ting, og eg vet ka eg snakker om. Det eneste som nytter i en sånn situasjon, det e å snakke om kvinnfolk.

ALF *har igjen reist sig, dirrende, lyttende.*

UTKIKEN *skriker oppe fra bakken:*

U-båt!

Dampsirenen går; skingrer hele resten av scenen. Henry og to andre hiver sig ut fra

køiene.

VINGRISEN

Ja, vi hører deg.

UTKIKEN

Torpedo!

VINGRISEN

Det va då hunen te hast de badegjestene har denne gangen!

Men ska det være, så ska det være.

Bare hold deg med meg du, Alfen.

Eksplosjon. Lampen slukkes. Et skrik høres.

HENRY *inne i mørket:*

Kem va det?

VINGRISEN

Ingolfen.

Skriket stiger til et stønnende, jamrende dødsskrik.

I samme øieblikk teppet går sammen, smeller orkestret i med en revymelodi. En skuespiller kommer ilende frem, frodig, full av humør og synger jobbetidsvisen: «Hvem kommer der? Hvem kommer der?» I siste vers har han med sig seks chorus-girls, maskert som muntre gaster.

IV

Selskapsværelse i en restaurant. Ditlef, Freddy, Birger, flere andre. Dessuten den russiske fiolinist Sascha Erdman. Konrad sitter ved flygelet.

DITLEF

Mine herrer! Vi har i dag den glede å se iblandt oss den verdensberømte pianist, herr Konrad Heggland –

ALLE

Hurra for Konraden!

Op og bukk!

KONRAD *bukker.*

DITLEF

På utallige opfordringer har han innvilget i å tolke for oss det mest gripende av sine numre som overalt har henrevet publikum: nemlig Gubba Noah.

ALLE

Bravo!

DITLEF

Som dommer og opmann i dette veddemål mellom herr Konrad Heggland og herr Birger Meyer har vi vært så heldige å sikre oss den ikke mindre verdensberømte russiske fiolinist, Harmoniens gjest – herr Sascha Erdman.

BIRGER

Med hår på.

DITLEF

No e dokker altså stille som mus.

E du klar Konrad?

En – to – tre!

Under dødsstillhet spiller Konrad Gubba Noah. Derefter snakker alle i munnen på hverandre.

DITLEF løfter hånden:

Herr Erdman har ordet.

ERDMAN smiler:

Ikke en feil, mine herrer.

En – hvad skal jeg si – en beåndet tolkning.

ALLE

Konraden klarte det!

Leve Konraden!

KONRAD lysende av lykke:

Va eg ikkje god?

DITLEF

Om du va god? Der e ingen som Konraden.

Han dirigerer i rasende tempo:

Han skal leve!

BIRGER flår en seddelbunke op:

Tar du de i tusenlapper, Konrad?

KONRAD

Eg e ikkje nøie på det, Birger.

Det ska ikkje sies om Konraden.

BIRGER *til Freddy, amper efter tapet:*

Ka hunen e det Ditlef har fått han russeren herop for? Akkurat som vi ikkje kunde klare det sjel. Ka ska vi være sammen med sånne gjøglere etter?

FREDDY

Han er ingen alminnelig gjøgler, Birger. Han skal tjene gode penger.

DITLEF *til Erdman:*

De synes kanskje det e rart å se kordan vi slår os løs, ka? Men De må huske ka slags tider vi gjennomgår. Spenning, ansvar, dag og natt. Vi trenger til å avspenne nervene.

ERDMAN *smiler:*

I mitt land har en bestemt art mennesker avspent sine nerver på denne måte, i flere hundre år.

BIRGER *krakilsk til Erdman:*

De tror visst at femti tusen spiller nokken rolle for meg, De? Då ska eg få lov å nevne et eksempel. Igår kjøpte eg en Tønsberg-båt klokken elleve om formiddagen for tre og en halv million, og solgte den klokken ett for fire. Og kordan kunde eg gjøre det, tror De? Fordi der e nokke som heter personlig initiativ.

KONRAD

Det e sant!

Skål for det, Birger.

BIRGER

Se på Ditlefen, se på Konraden. Og se på Freddyen! Va det ikkje hans vidsyn, hans påpasselighet som gjorde at han i 14 kjøpte inn så store melbeholdninger at han kunde bestemme sin egen pris?

FREDDY

Hold mig utenfor dine betraktninger, Birger. Jeg tør gjøre dig opmerksom på at vår familieformue skriver sig fra Krimkrigens tid.

DE SEKS DANSEPIKER *kommer jagende inn:*

Hvem vant? Konrad? Hurra for Konrad!

FØRSTE PIKE ser Konrad stappe sin seddelbunke i lommen:

Gi oss noen penger da vel?

BIRGER

Ja dokker ska få penger.

Gode norske sedler.

Men då ve vi ha *valuta*.

KONRAD

Hørte dokker den?

Den va go altså.

Kniper i en pike:

Vi får vel valuta, ka?

DITLEF

Ka ska vi gi småpikene å drikke?

KONRAD

Negerblod, ka? Porter og champagne.

BIRGER

For då blir de fortere fulle.

Konrad og Birger går igang, med en veldig sølvvase mellom sig. Det fosser av alkohol.

FREDDY til Ditlef:

Jeg er egentlig ikke begeistret for den slags eksesser som det her trekker op til. Jeg foretrekker det mere intimt, bortsett fra at de nyankomne ikke er av min type.

DITLEF viser Freddy med et nikk annen pike som er blottende ung:

En forbindelse som eg har der nere sier at hon ska være uberørt, som det heter. Utrolig som det høres.

FREDDY

Jeg skal være opmerksom på henne, Ditlef.

DITLEF smaker, sier dypt anerkjennende:

Der e ikkje usmak på an.

Til Konrad:

Eg setter deg te å stå for bålen! Du får øse, Konrad!

KONRAD øser.

DITLEF *til Erdman:*

Eg skulde ha lyst å vise Dem nokken russiske helgenbilleder som eg har. Eg fikk de i sin tid av en forbindelse. De vet: eg begynte først for alvor under den russisk-japanske krig. Morsomt å få vite ka de kan være verd.

EN STUEPIKE *inn:*

Et telegram til herr Bang.

DITLEF

Det e ikkje fred å få! Ikkje engang i de korte hvilestundene vi prøver å komme bort fra forretningen –

Han går ut med Erdman. Freddy står i bakgrunnen med telegrammet. Et danseorkester begynner å spille i sideværelset.

KONRAD

No danser vi dokker!

Han og Birger danser ut med dansepikene i en grotesk dans.

DITLEF *er kommet inn, han kommer fremover med Freddy.*

FREDDY *skjærende:*

Svindel. Telegram fra vår mann i Rio at hele spurvognsprosjektet er svindel. Sumper der hvor vi blev forespeilet bystrøk. Fire hundre tusen tapt for hver av oss.

DITLEF *bitter:*

Disse innbyderne skulde liksom være blandt våre første menn, de.

FREDDY

Et ganske kjedelig tap, hvis ikke –

DITLEF

Hvis ikke –

FREDDY

Jeg tenkte på en mulighet: Konrad –. Riktignok har han i det siste tapt meget alvorlig.

DITLEF *plutselig med tyngde:*

Så de vilde svindle oss.

Så dét vilde de!

Eg ve si deg nokke, Freddy. Eg husker den tiden min far va i vanskeligheter,

eg va bare barnet den gangen, men eg husker den bøiete ryggen hans.

Han hadde de også svindlet, det sa han bestandig siden. Og kem va det så hjelp han?

Det va ingen, det.

Eg lærte litt om menneskene den gangen.

Taper du, – så forlater de deg, så tar de livet av deg. Men vinner du, kan du trække bortover trynene på de, og de ve takke te.

Eg husker det bleke ansiktet te min far, der han lå på dødsleiet, det va som det vilde si te meg: *Du, Ditlef, må aldri bli av de som taper!*

FREDDY

Et moment til.

Du har også dine barn å ta hensyn til, Ditlef. Å gjøre fremtiden trygg og lykkelig for dem.

DITLEF

De ordene ska du ha takk for.

Dessuten må vi ikkje glemme, Freddy: Et sånt telegram kan være *forhastet*.

FREDDY

Det anser jeg som meget mulig, Ditlef.

DITLEF

Aksjene kan enno vise sig *meget* innbringende.

FREDDY

Jeg deler fullt ut din opfatning! Nu kaller jeg Konrad herinn.

I den åpne dør:

Konrad!

KONRAD *Kommer jagende inn med to piker, hen til bålen, sier til den ene:*

Etterpå ska eg op og bade deg. Og tørke deg, ka?

FØRSTE DANSEPIKE *rekker glasset frem:*

Øs heller. Øs da vel!

FREDDY *vinker Konrad hen til sig. Pikene går inn til dansen.*

FREDDY

Vil du være med på en større ting, Konrad? Sporveiene i Rio. Våre første navn

som innbydere.

KONRAD

Eg ve si det som det e: Eg har drukket altså. Og då e eg ikkje lysten på det.

Va det sporveier dokker sa? Husker dokker ka Smitten, som vi hadde i norsk, fortalte oss? At Ibsen, forfatteren altså, satte alle pengene sine i trikkeaksjer og *sopte* penger inn –

DITLEF

Om eg husker Smitten! Men vi tre va no ofte fæle mot han, og du va no verst, Konrad. Vet dokker ka vi gjør: Vi sender han nokken tusen fra oss tre, fra tre gamle elever! Det kan du vel være med på, Konrad?

FREDDY

Ved eftertanke tror jeg neppe Konrad vil ha anledning til å delta i Rio-projektet, Ditlef. Det dreier sig om meget betydelige summer.

KONRAD *såret:*

Kor mykkje?

FREDDY

Åtte hundre tusen.

KONRAD

Og dokker tror ikkje Konraden e god for åtte hundre tusen?

FREDDY

Det får du sandelig selv avgjøre, Konrad. Jeg vil på ingen måte tilskynde deg til dette –

KONRAD

Kom med papirene, Freddy!

Skriver under.

Klart at eg ve ha trikkeaksjer. Eg og Ibsen, altså.

NOEN AV PIKENE *kommer hastende inn, sier til Ditlef:*

Å, kan De ikke få ham til å spille! Han skal være så vidunderlig.

Til Erdman, som er kommet inn:

Å, spill!

DITLEF

De vet: en check skal det ikkje stå på.

ERDMAN *som har stått med en atmosfære av ensomhet og fjernhet rundt sig:*

Godt. Jeg skal spille.

Jeg vil gjerne gi de pengene til barn hvis far er falt i krigen.

BIRGER

Bare bløff, altså.

ERDMAN *tar fiolinen og spiller en sørgmodig russisk folketone.*

ANNEN PIKE

Hvor deilig det var!

ALLE *klapper.*

KONRAD *beveget:*

Kor godt det e å være her, Ditlef. Blandt vennerne.

BIRGER *mer og mer amper:*

Eg synes du fyrer dårlig, Ditlef. Eg fryser. Kan du ikkje få lagt litt på peisen –

DITLEF

Kan du fryse med alle disse småpikene i nærheten?

BIRGER

Ja, eg fryser.

Plutselig til Erdman:

Kor mykkje kan en sånn fiolin koste?

ERDMAN

En to tusen pund –

BIRGER *smadrer fiolinen:*

Her har dokker nokke å fyre med –

DITLEF

Pinlig, herr Erdman. Pinlig.

FREDDY *med et ringeaktende nikk bortover mot Birger:*

Første generasjon.

ALLE *står dødsstille og ser på Erdman.*

ERDMAN

Der er mange som dere i verden; én dag, tror jeg, skal dere alle få samme

skjebne.

Han går.

BIRGER *vrenger pengene op:*

Her er to tusen pund og vel så det!

DITLEF

Han e gått.

FREDDY

Gå du ned på hotellet imorgen, Birger. Han tar pengene med kysshånd.

DITLEF

Nei no må vi få stemningen op, dokker. No drikker vi! Du må ikkje glemme å øse, Konrad!

KONRAD *er stuvt ned på en sofa med en pike.*

Eg e så trøtt.

BIRGER *velter sig ned samme stedet med fiolinstumpene i hånden:*

Nu går vi inn og fyrer med Beethoven og Mozart og Schubert's ufullendte, ka –?

DITLEF

Ikkje gje deg, Konrad! Det va jo du som skulde øse, mann!

BIRGER *savlende:*

Hold ut, sier eg. Øs, Konrad, øs!

Orkestret spiller med engang scenen er forbi «Siste Reis», satt ut som jazz. Etter et minutt går det over til den virkelige melodien, spilt med hele sin orgelsmerte, og lyset demrer langsomt for livbåten på havet.

De døddrukne skikkelsene fra festen, har et slags ekko i de ihjelfrosne i båten.

V

Livbåten ute i sjøen med en seilstump satt. Tre ligger ihjelfrosne. Kapteinen styrer. Ved siden av Vingrisen, som øser, sitter Henry. Storm og sjø.

LAKSEVÅG *en matros i bunnen av båten:*

Øs, øs!

KAPTEIN BERG

No må du hvile deg, Vingrisen, du har jo øst hele tiden.

VINGRISEN

Nokken må jo gjøre det.

LAKSEVÅG

Gi meg vann.

KAPTEIN BERG

Vi har ikkje vann, Laksevåg.

LAKSEVÅG

Vann!

KAPTEIN BERG

No får du ta din tørn og øse, Gustav.

GUSTAV

Eg årker ikkje.

VINGRISEN *truende:*

Ve du ta deg sammen. Ellers ska eg knoffe te deg!

GUSTAV

Eg kan ikkje.

VINGRISEN

Ve du kanskje gå samme veien som de tre som ligger stivfrosne ved siden av deg? Øs, din forbannede bonde.

GUSTAV *øser.*

VINGRISEN *til Laksevåg:*

Kor e det du har det verst?

LAKSEVÅG

I brøstet. Eg fryser sånn.

VINGRISEN

Her har du sjøtrøien min. Men det sier eg: du e forsiktig med an.
til kapteinen:

Kor langt e vi komt no?

KAPTEIN BERG

Eg får det te åtti kvartmil av land.

VINGRISEN

Og ka tid kan vi være inne?

KAPTEIN BERG

Om et døgn, hvis vi ikkje får motvind.

VINGRISEN

Et døgn te –

KAPTEIN BERG

Den blev trist, den siste reisen til «Vargefjell».

VINGRISEN

Ja, Dere sier nokke. Av fyrbøterne er det bare meg og Henryen som e igjen. Bare oss to, Henry. Men vi gir oss ikkje. Gjør vi vel, Henry? Eg tenker på Alfen, – eg skjønte han kom te å drukne, for han hadde tatt redningsvesten på.

Korledes har du det, Henry?

HENRY *stønner bare.*

VINGRISEN

Kofor svarer du ikkje?

Kjenner du meg ikkje igjen, Henry?

Det e meg, det e Vingrisen!

Vi ser land, Henry. Vi ser en båt som ve ta oss op, Henry!

— — — —

Nei. Han e nok gåen.

GUSTAV

Eg kan ikkje mer.

VINGRISEN

Visst faen kan du.

GUSTAV

Eg fryser slik.

VINGRISEN

Ja, sidemannen din, han Tromsø fryser ikkje, hvis det e dét du mener. Men no e vi snart inne, Gustav! Tenk på det. Tenk på det at vi ska hem.

GUSTAV

Søng då, Vingrisen. Det hjalp så godt isted då du sang.

VINGRISEN *synger og øser:*

Jau, Lina va min kjæreste og allerbeste venn,
den skjønneste fra Torget og ut te Tollbuen.
Og Lina hadde øger og Lina hadde hår,
og den som har sitt Lina, min hjertesorg forstår.
For: Eg har forlotte Bergen for bestandig.

Bøier sig ned mot Henry:

Ka e det du sier, Henry?

KAPTEIN BERG

Han fantaserer nu.

HENRY

Det ble fint vær allikevel –
No går trommene, det e meg som bærer fanen,
det e Skutevikens bataljon –
Du ska ha takk for auriklene, Lillian.
Du vet: denne dagen må der aurikler te.
Kor glae alle mennesker ser ut.
Ikkje gå fra meg. Ikkje gå fra meg!

VINGRISEN

Nei, eg går ikkje fra deg –

GUSTAV

Du må sønge Vingrisen. Ellers orker eg ingen ting. –

VINGRISEN *synger:*

Men akk så altfor snarlig de barndomsdage svandt,
i Nykjerken en søndag vi sto som konfirmant.
Å ingen va som Lina så nydelig og skjønn –
et smil som frydet hjertet mitt hon sendte meg i lønn.
For: Eg har forlotte Bergen for bestandig.

Tar Henry i armene:

Henry, Henry!

Stille.

Jaja, Henry.

Til kapteinen:

Ja, no e Henry gått samme veien som de andre.

LAKSEVÅG *stønnende i bunnen av båten:*

E det nokke å bale med? Gjør en ende på det. Alt er bere enn dette – –

VINGRISEN

Nei! Enno ska vi no ikkje gi oss –

GUSTAV

Søng, Vingrisen, søng – –

VINGRISEN *synger mot vindkastet som pisker innover båten:*

Så gikk der mange Herrens år med møkke bal og strev,
til slutt så var der ingen som sendte meg et brev.
Og så en dag te Bergens by eg kom som torpedert,
men då va hon en annens brud, min lykke va skamfert –
For: Eg har forlotte Bergen for bestandig.

Allerede i begynnelsen av dette vers, faller teppet langsomt.

TREDJE AKT

I

Foran teppet.

Ditlef og Freddy.

DITLEF

Eg må si det som det e, Freddy. Eg liker ikkje riktig stemningen blandt folk.
Alle disse torpederingene går de på nervene.

Straks e opvigerne ute med strekene sine.

Og kem e det som må holde for?

Det e vi det.

FREDDY

Jeg tror saken med spionene er kommet akkurat i det psykologiske øieblikk.
Den gir folk noget annet å tenke på. Jeg gikk imorges tilfeldigvis forbi, da agent
Olsen og de andre blev ført fra politibilen op i lagmannsretten. Jeg trodde faktisk
menneskemassen vilde rive dem i sønder.

DITLEF *fortrolig:*

Vet du ka som oprører meg mest, Freddy? At de har vært så *billige*.

Slår op en avis:

Eg må være enig i det som avisene skriver. Hør på «Verdens Gang»: «Det er en målestokk for gemenheten i forbrytelsen, at den ikke engang har det svake skinn av rettfærdiggjørelse som kunde ligge i et anstendig honorar.» Og «Sjøfartstidende» sier: «Man skulde ha forsvoret at nordmenn vilde innlate sig på dette skitne håndverk for de lumpne tyske drikkeskillingene de har fått.» Og her skriver en mann i «Tidendene» «Uten samfølelse med det folk av hvilket de er rundet og i hvilket de er opfødt, selger de dets liv og eiendommer for – 200 kroner måneden.»

FREDDY

200 kroner!

DITLEF *folder rystet avisen sammen:*

Og sånne skal kalle sig nordmenn!

CUMMINGHAM *kommer inn.*

DITLEF

Vi står nettop og snakker om spionsaken, mr. Cummingham. Interessant å høre Deres opfatning.

CUMMINGHAM

Disse folk – hvad har de gjort? I dette tilfelle: Praktisk talt intet.

DITLEF

Men har de ikkje meldt skibenes avgang til tyskerne? Har de ikkje sendt uskyldige sjøfolk i døden?

CUMMINGHAM

Jeg skjønner De gjerne vil tro det, mr. Mathiesen. Men dét foreligger der intet om.

FREDDY

England interesserer sig altså ikke for denne sak.

CUMMINGHAM

Tvertimot.

Vi ser meget gjerne at der statueres et eksempel. Utmerket at det innskjerpes: det er galt, forbryderisk å spionere – selv i ubetydelig målestokk. For andre enn oss.

Cummingham går videre.

DITLEF

Han e ikkje særlig omgjengelig for tiden. Men eg tror det e riktig, ja en samfundsplikt, Freddy, å skrive en artikkel te avisene om spionene. All sund harme må samles mot de, vi må kreve strengeste straff; her må alle rettenkende mennesker kunne stå sammen.

FREDDY

Jeg tror du er inne på noe riktig, Ditlef.

II

Trang gate, skrånende nedover mot havnen. Utenfor de små husene er der trapper, her foregår meget av handlingen. Et stykke oppe i bakken skjærer hovedgaten forbi.

ALMA *sitter og snakker med sin far, Ludvigsen:*

Nei. Eg *har* det ikkje greit. Du vet Malvinen va det snildeste menneske du kunde tenke deg. Men etter han kom hem, e han ikkje te å kjenne igjen. Den va nokke forferdelig, den siste torpederingen. Å han så ut; blodig, jernsplinter hadde han i håvve, overalt. Så lenge han va syk, va det ikkje nokke å si på an. Det e etter han e blitt frisk, han e blitt så rent umulig.

LUDVIGSEN

Han ska ut igjen snart no?

ALMA

Det e dét som e. Vi har snart ikkje flere penger igjen. Han kommer nok å gå ut igjen neste uken; det e ikkje annet for. Eg tror det e dét, som går slik inn på an. Ikkje det at han e redd; men han e blitt så *bitter*. Grubler; snakker nesten aldri te meg; mistenker alle, mest meg; tror eg bare ve ha han ut igjen –

FØRSTE GUTT *kommer med en stor løperguttkurv:*

Du tante Alma –

ALMA

E det deg, John! E ikkje du i kondisjonen?

FØRSTE GUTT

Jo, men eg va like her borte med en pakke. Og så tenkte eg eg kunne spørre deg, om du kanskje hadde en skive. Eg e så sulten.

ALMA

Men Herregud – eg står jo oprådd eg også. Kankje du komme tebake imorgen?

MALVIN *er kommet ut:*

Her er femogtyve øre, John!

Gutten takker og går.

MALVIN *skjærende:*

Han skulde no ikkje gå fra oss uten *nokke*.

ALMA

Det ska no være galt, alt eg gjør, Malvin.

MALVIN

Du synes eg ikkje har rett te å gi han femogtyve øre? Du synes eg ikkje har tjent nok på det siste? Nei. Nei. Du ska ikkje plages lenge med meg.

ALMA

Har eg sagt nokke? –

MALVIN

Eg forstår deg godt.

ALMA

Du snakker slik, at eg nesten kunde ønske –

MALVIN

Du vilde gjerne hatt de tyve tusen som de får, enkene! Ikkje vær redd, Alma. Bare vær litt tålmodig!

ALMA

Kofor piner du meg slik?

MALVIN *går opover gaten.*

EN OPHISSET MANN *kommer hastende inn.*

LUDVIGSEN

Ka e det du har slik hast etter, Siggen?

OPHISSET MANN

Eg ska ner i «Tidende» med en notis; om at eg ikkje e i slekt med han Olsen som e spion.

LUDVIGSEN

Rett gjør du, Siggen!

DEN OPHISSEDE *iler videre.*

LUDVIGSEN

De spionene skulde henges etter benene med håvve ner.

Ja, du leste ka Ditlef Mathiesen mente!

LILLIAN *kommer ut på trappen med barnet på armen. Hun står og lytter:*

Hører dokker! Den fine tynne tonen i luften! Det e alle barnene som e ute med trullebåndene. No løper de i alle gatene, over hele byen. Det e våren. Det sa Henry bestandig. Det e våren – like godt som det første lyse løvet, sa han, den rare syngingen av trullebåndene en slik kveld.

Hører du den lyden, Småtten?

LUDVIGSEN *bøier sig over barnet:*

Smile te mannen!

ALMA *ømt:*

Ja va vi alle som deg, va det ingen sak.

LILLIAN

E hon ikkje go?

Gjør sånn med det lille munnehuset!

Til Alma:

Så du.

Kor klok hon e, du!

Henry sa nokke rart då han va heme, å han sier mykkje rart Henry. – Den første tiden då hon bare va et par månter, då *visste* hon mykkje, mykkje mer, sa han. Då låg hon bare og fulgte oss med de blå øgene, då var der ingenting skjult for henne i verden, sa han. Har du hørt nokke slikt? Men no, sa han, e hon nok blitt mer *for* seg, hon lærer fra dag til dag, hon gråter og glemmer og smiler og blir utålmodig og gla igjen; og en dag *vet* hon ikkje nokke lenger, og då e hon voksen sånn som deg og meg, sa han. Ja, den Henryen!

ALMA

Hører du nokke fra han?

LILLIAN

Han tror han kommer hemover til sommeren.

Til barnet:

Ska vi gå med far og finne smørblomster ute i Hellen. Ska vi det, gullet, ska vi det?

Presten står plutselig foran huset.

Lillian ser ham.

PRESTEN

Ja, det er Dem jeg søker.

Vil stryke barnet varsomt over håret.

LILLIAN

Rør det ikkje!

PRESTEN

Jeg kommer med tunge nyheter. Den tyngste.

LILLIAN *med monoton, sløv stemme:*

Gud, Gud!

Der e ikkje nokken Gud når slikt kan skje.

PRESTEN

Sånt må De ikke si. Kanskje Gud har *bruk* for unge menn i himmelen.

MALVIN *alvorlig:*

Han har no fått mange op te seg, disse årene!

PRESTEN *sørgmodig:*

Hvem tør si han kjenner Guds vilje?

LILLIAN *går inn i huset, presten efter.*

ALMA

E der ikkje nokken Gud! Hadde kanskje Malvin vært trygt hos meg, om ikkje Gud hadde hindret han i å gå ut?

Hun klynger sig til Malvin.

MALVIN

Gå inn til Lillian, du!

Ålesund og Johanne, konen hans, kommer nedover gaten. Etter dem: En messegutt og moren, Andrea. Et lavt dyreaktig ul høres inne fra huset. Alle stanser.

ÅLESUND

Ka e det?

LUDVIGSEN

Det e presten. Han går rundt.

ÅLESUND

Ka for en båt e det som e gåen?

LUDVIGSEN

«Vargefjell».

ÅLESUND

Gikk der mange med?

LUDVIGSEN

Det ska eg ikkje kunne si.

MALVIN

Du ska ut igjen ikveld, Ålesund?

ÅLESUND

Ja, med «Blåeggen».

PRESTEN *kommer ut igjen.*

JOHANNE

Gikk der mange med?

PRESTEN

Åtte omkom da skibet gikk under; seks frøs ihjel, for de var i livbåtene fem dager i kulde og hårdt vær, før de kom til lands. Fire ble reddet.

Ser på listen:

Kan noen si mig hvor Nøstesmuget 6 er, – Berly Magnussen.

ÅLESUND

Det er like her nere.

PRESTEN

Takk, takk.

Han går videre.

JOHANNE

Å Herregud, ska han te Berly –

Gråten tar henne. Andrea gråter også. Mennene står tause og bleke.

SKIPPER MEYDELL *er kommet ut på sin trapp. Han er gammel, hvithåret, kraftig. Han skriker plutselig:*

Det e spionene!

Spionene har gjort det!

Ordene flammer i menneskene som petroleum på et ulmende bål.

ÅLESUND

Ja, det e spionene!

JOHANNE

Spionene har skylden!

MALVIN

Der e kanskje andre å gi skylden!

ÅLESUND

Kem?

MALVIN

De som sender oss ut.

SKIPPER MEYDELL *hånlig:*

Vet du ikkje at skibene *må* gå ut, for å skaffe oss det daglige brød!

MALVIN

Kor mange skib tror du det e som går med daglig brød, med korn og kull? Det e ikkje i *den* farten skibene våre går.

SKIPPER MEYDELL

Det blir vi tvunget te.

MALVIN

Men de tjener på det.

De. Men vi som gjør jobben, kaslags liv, kaslags håp e det de gir oss?

LUDVIGSEN

No ska du ikkje være for urimelig heller, Malvin! Rederne kan være leie, det e sant og visst. Men *for tiden* e det ikkje nokke å si på de.

Eg e gammel i Junion. Eg husker alle de årene, kor tungt det var å slite seg te den minste rett.

No e det anderledes! Der e for eksempel aldri plønder med overtiden. Du får det du skriver op. Og de gir tillegg. Du får to kroner dagen for å gå i faresonen.

SKIPPER MEYDELL *forbitret:*

Eg vet ikkje kem som e verst av dokker. Der e *nokken* ting som e for store te å handle med! To kroner meg her og to kroner meg der!

Vi tenkte ikkje sånn då eg var ung. Vi tenkte at det var stort å få vise flagget rundt jorden. Eg har vært skipper i femogtredve år, eg har sett folk stanse op i havnene fra nord til syd, og ka va det de så? De så flagget. Då va eg stolt. Det var nok for meg.

MALVIN

Eg har også sett flagget.

En av de gangene eg husker va ikkje lenge siden, ute i Atlanteren, vintersdag. Eg lå og svømte mellom vrakstumpene, og då såg eg flagget bli sudd ner, då akterskipet gikk under. Og eg har sett flagget nokken ganger te.

Langsomt og truende:

Det e kanskje ikke riktig *at de bruker flagget mot oss*, at de slår oss ner med flagget, hver gang vi krever menneskeligere liv.

Men en dag ska vi ta flagget fra de. For det e *vårt* flagg.

SKIPPER MEYDELL

Du kan spare deg ordene dine. For eg forstår deg, eg. Du ska ut igjen snart no. Det e et stygt ord det som eg no kommer å bruke; men eg bruker det allikevel.

Du e redd, du far!

MALVIN *smiler:*

Eg tror du ska gå inn igjen til seilskutebildene dine og skibspartene som stiger så godt.

Redd. Ja, eg tror vi *ska* være redd for å dø, når vi ikkje mener det e riktig, det vi ska dø for.

Men der ska nokke te for å kjennes ved den redslen. Og du kan være rolig. Eg ska ut igjen.

ANDREA *stillfarende, rolig i sin fortvilelse:*

Der ser du. Selv går du ut. Ka ve du vi andre ska gjøre. Eg har mistet to gutter på sjøen siste året, no følger eg den yngste, han ska være messegutt på

«Blåeggen». Ka ve du eg ska gjøre, Malvin?

SKIPPER MEYDELL

Drep spionene. Nokken e tatt, flere e igjen. De sier agent Olsen leder de *fra fengslet*. Konen hans er på fri fot, og sønnen hans.

JOHANNE

Gutten brukte de te alt –

FØRSTE GUTT

Eg kjenner han –

JOHANNE

Han gikk med telegrammer, så det ikkje skulde vekke mistanke –

FØRSTE GUTT

Han fikk alt ka han ønsket seg, sykkel –

ANNEN GUTT

Eg vilde heller la være å ha sykkel, hvis eg va han –

SKIPPER MEYDELL

Spionene har greie på alt. De har trådløse stasjoner! Vær sikker på at der e gått melding te alle U-båtene at inatt går «Blåeggen».

ANDREA

Å, Herre Jesus –

SKIPPER MEYDELL

De vet at i dette øieblikket går dokker nerover bakken her –

ANDREA

E her ikkje hjelp å få –

SKIPPER MEYDELL

Vi kan hate de, straffe de, utrydde de. Sette skrekk i de som enda ikkje e tatt. Jage de som rotter tilbake til hullene sine.

Oppe i hovedgaten ser vi Leif smyge sig bortover langs husveggen.

FØRSTE GUTT

Der er Leifen.

JOHANNE

Sønnen tel spionen!

SKIPPER MEYDELL

Den verste av de alle!

ANNEN GUTT

Han har et brev i hånden –

ÅLESUND

Det e oss han e ute etter denne gangen!

FØRSTE GUTT

Det va han som fikk senket «Borgund» kor Ottoen var ombord –

ANNEN GUTT

Det va han som drepte Sigurden –

SKIPPER MEYDELL

Stans han!

FØRSTE GUTT

Stein han!

LEIF *holder armen over det likbleke, dødsredde ansiktet, skriker:*

Ikkje! Ikkje!!

De kaster sten på ham.

FØRSTE GUTT

Så dokker! Den traff!

MALVIN *kaster sig imellem dem:*

Dokker e gale! Ve dokker drepe barnet!

LEIF *er flyktet nedover hovedgaten.*

ANNEN GUTT

Så dokker han blødde –

ÅLESUND *skamfull:*

E det bedre at *han* dreper oss?

DITLEF *kommer gående opover hovedgaten den motsatte veien.*

MALVIN

Ska dokker steine nokken, så stein heller han!

LUDVIGSEN

Kordan kan du si nokke sånt –

ANDREA

Rett ska være rett, Malvin. Eg syr for frøken Berents som e hos han på kontoret. Hon sier han e et sjeldent menneske, et hjertemenneske, storartet mot barnene.

MALVIN

Men mot oss har han et hardere hjerte. Ka e det det heter? Et hjerte av gull.

DITLEF

Eg skjønner at her e elementer iblandt oss som helst vil dekke over spionene. De om det. Eg ve bare si at te mitt siste åndedrag ve eg kjempe mot de som sender våre heltemodige sjøfolk til bunns.

ANDREA

Takk fordi De vil hjelpe oss –

ÅLESUND ærbødig:

Ja, Dem herr skibsreder, takker vi for Deres mandige ord!

III

I Ditlefs hjem. Monumentalt, praktfullt.

DITLEF ser sig beveget i speilet, mens han retter på sin St. Olavs-orden:

Ja, en god mann har du vært for Norge, Ditlef!

Får øie på Freddy:

Koselig at du vilde hjelpe Augusta med plaseringen, Freddy!

FREDDY

Jeg må si bordet ser meget pent ut. Smakfullt.

DITLEF

Og eg har selv satt sammen menyen. Eg tror du vil like an. Begynner med ristede østers. Eg synes det va morsomt å gi en liten fest på denne dagen. Avisene va pene, ka? Borgersinn, samfundssyn, kultur!

FREDDY

Det var også en enestående gave. En helt ny sal av kunstmuseet med fransk kunst! Billeder med verdensry, Ditlef!

DITLEF

Eg tror eg har vært heldig. Her er ett av de som eg har beholdt personlig. Delikat, ka? E ikkje den huden malt, så en kunde ha lyst til å bite i an?

Fortrolig og tilfreds:

Og så en ting te: Monrad Henriksen som skulde ha vitt på det, sier eg har fått de så *rimelig*. Eg tror eg har hatt et sikkert skjønn, sett det riktige tidspunktet. Der er mange dernere som ikke har anledning å sitte med slike bilder for tiden.

FREDDY *misbilligende:*

Du, denne Monrad Henriksen, er det ikke ham som skriver om social kunst og maler alle slags propagandabilder mot krigen? Skyttergravscener med titler som: Getsemane, Golgata og lignende! Er han ikke egentlig mot det bestående?

DITLEF

Eg svermer ikkje for sånne bilder, det være langt ifra. E der ikkje nød og elendighet nok i verden? Eg liker sånne kunstnere, som maler *hud*. Men om han no av og til maler litt anti-krigs, så *betyr* det ingen ting! Kem e det han e avhengig av, kem e det som gir han bestillinger? Det e oss, det! Han kommer pilende bare eg vinker på han, både han og de andre malerne. Forresten e det ikkje ondt skapt i de. Koselige folk! Og de e så flinke te å synge ved nattmaten!

FREDDY

Jeg tror din gave, Ditlef, har en særlig betydning i en tid da der er så mange oppløsende krefter på ferde, både ute og hjemme. Den understreker at *kulturen* er på vår side. Det er den samme tankegang jeg prøver å følge, når jeg som du vet så konsekvent ser åndslivets menn i mitt hus. Og jeg synes det er morsom at jeg nu i større utstrekning kan åpne mitt hjem for dem, efterat Margrethe og jeg er blitt gift.

DITLEF

Og dere har det fremdeles godt?

FREDDY

Det har vi, Ditlef. Harmonisk!

Jeg skal si deg: Margrethe hadde én angst hele sitt liv. Meget naturlig som datter av en så formuende mann. Hun var angst at noen skulde ta henne for pengenes skyld. I grunnen har samme følelsen ofte streifet mig, op igjennem årene. Min økonomiske stilling var jo omtrent av samme karakter. Jeg tør si, at

Margrethe og jeg nettop fant hverandre i den trygge vissheten, at pengene ikke spilte inn.

Jeg er falt til ro, Ditlef. Jeg tror jeg kan si jeg er vokset ved dette ekteskap. Slektsfølelsen, som jeg alltid hadde sterk, er blitt dypere. Jeg føler forpliktelsen ved å bevare og øke de verdier, som er blitt mig betrodd.

DITLEF

Det er et stort ansvar vi har, Freddy.

FREDDY

Men med bekymring ser jeg på forholdene rundt mig. Kravene vokser, lønningene stiger. Ennu har vi muligens anledning til å betale disse summer. Men vær opmerksom på ett forhold, Ditlef! Hver eneste dag krigen varer, blir tusenvis av unge menn krøplinger. De får en liten pensjon; med iver kommer de til å se sig om etter arbeide. Samtidig er våre moderne maskiner blitt lette å behandle, jeg behøver bare å tenke på mine egne. En krøpling, en mann uten ben eller med bare én arm, klarer det utmerket. Disse mennesker vil være takknemlige for en ganske liten lønn, de vil aldri tenke på streik, misnøie, krav!

Forat vi her hjemme skal kunne møte denne konkurransen, *må lønningene ned*. Men tror du våre norske arbeidere vil forstå det?

DITLEF

De har ingen horisont, Freddy! Ser ikke sammenhengen.

FREDDY

Jeg tror den dag vil komme, da vi vil bli fristet til å investere våre midler i denslags foretagender utenlands. Bedrifter hvor der er fred, stabilitet. Med en arbeidsstokk av billige og interesserte krøplinger.

DITLEF

Tanken høres sund ut, Freddy. Og det er samtidig tiltalende å kunne støtte disse så hårdt rammede.

PIKEN *kommer inn:*

Herr Cummingham vilde gjerne tale med Dem.

DITLEF

Han skal jo være så nervøs blitt.

FREDDY

Der sies, at han søker sig til fronten.

DITLEF

Det høres nu ikke trolig. Trygt og godt som han har det her.

CUMMINGHAM *kommer inn:*

Jeg er kommet for å be Dem yde all mulig hjelp til min efterfølger, mr. Edwards. Han kan ventes når som helst.

DITLEF

Og De selv, mr. Cummingham?

CUMMINGHAM

Der kommer en jager inn og henter mig. Kanskje idag, kanskje imorgen. Det er sikrest ikke å vite *når*.

FREDDY

Vi kommer alle til å savne Dem.

DITLEF

Håper De tar med Dem bare gode minner. Det må jo ha vært en interessant, en beveget tid.

CUMMINGHAM *med en dempet, uhyggelig fortrolighet.*

Det har vært en interessant tid. Jeg har fått se meget. Dere vet begge hvad jeg har fått se.

DITLEF *avledende:*

De må ha hatt et overmenneskelig arbeidspress!

CUMMINGHAM *hører ham ikke:*

Og dog! *Dere* var utenfor. Dere hadde ingen skyldighet overfor noen, ingen nevneverdig skyldighet. Jeg så på dere som fremmede. Men som dere vet: *Også mine landsmenn gjør forretning.*

DITLEF *smittes av den andres rolige, makabre selvfølgelighet:*

De tenker på nikkeleksporten –?

CUMMINGHAM

Ja. Jeg tenker på at mine landsmenn selger nikkell, via Norge og Sverige, for å holde de tyske ammunisjonsfabrikker i gang. Og jeg tenker på våre krigsgraver i

Frankrike, de ligner barnegraver; ti-tusener! – Der tjenes godt på dem. Der tjenes godt på dem, mine herrer!

DITLEF

Mr. Cummingham!

CUMMINGHAM *igjen ganske monotont:*

Jeg kjente en ung mann engang. En venn av ham skrev fra skyttergraven til guttens far, etter at han var falt: «han hørte til dem som ikke gikk ut for å drepe, men for å bli drept.» Og han tilføide: «der er mange av dem her ute.»
Efterhånden forstår jeg bedre hvad han mente. Ja.

DITLEF

De er slitt nu, mr. Cummingham. En dag vil De forstå hvor dypt unaturlig en sånn tankegang er. Selvopholdelsesdriften er nu sterkere enn alt!

CUMMINGHAM

Tror De ikke man undertiden kan se slik på menneskeheten, at selvopholdelsesdriften føles som noe uanstendig?

Han står og ser et øieblikk fremfor sig. Så er det som han nikker, han sier:

God aften!

Og han er gått.

FREDDY

Han som gikk ut døren dér, var en ferdig mann.

DITLEF *svarer ikke. Det er som han får et grøs gjennom sig. Telefonen ringer.*

DITLEF *tar den, sier dempet:*

Javel. Takk skal De ha.

Legger røret ned.

Det var «Blåeggen» som er torpedert. I Kanalen.

FREDDY

Noen omkommet?

DITLEF

Bare messegutten.

FREDDY

Den var innkjøpt for fire millioner?

DITLEF

Ja.

FREDDY

Og assuredert for seks –

DITLEF *Nesten hviskende:*

Ja.

Eg likte an ikkje. Det va som han anklaget oss, –

BARNESTEMMER

Far! Far!

DITLEF

Herregud, barnene –

DE TRE SMÅ *kommer i nattdrakt, yndige, velstelte barn.*

LILLE-DITLEF

Far, korfor har du ikkje vært oppe og sagt godnatt?

LYDER

Hadde du glemt det?

LILLE-DITLEF

Nei, det hadde du ikkje?

HANNEMOR

Far er så snild.

DITLEF *løfter henne op, beveget:*

Gud velsigne deg for de ordene, Hannemor! Eg tror ikkje at de blå øgene dine kan ta feil. Og du sier far er snild. Å du vet ikkje for en lykke der er med barn, Freddy. Å få sitte oppe ved de hvite små sengene, når du kommer hem om aftenen! Du får ny tro, nytt mot.

Så du synes at far er snild, du Hannemor! Kor godt det er å få stryke deg gjennom krøllene! Alt ondt som de sier om far, alle anklager, all ufred, får eg likesom strøket av, i det lyse silkehåret ditt.

LILLE-DITLEF

Mor sier du skal holde tale. Kan du ikkje holde an for oss?

LYDER

Å, gjør det, far!

HANNEMOR

Si ja, far!

DITLEF

Eg kan ikkje nekte dokker nokken ting. Dokker ska få slutten.

Altså: Mine damer og herrer! Herrene det e onkel Freddy og Lyder og Lille-Ditlef. Og damen e deg, Hannemor! La oss gi tilbake til dette land, hvorfra våre skib går ut, nogen av de goder vi innvinner. La oss smykke landet med skjønnhet, kunst og kultur. Et nytt, vakrere Norge. En lykkeligere fremtid. Og hvis krigen fortsetter, tror jeg vi kan se en slik fremtid i møte, med trygghet, tillit og håp.

LILLE-DITLEF

Kor flink du va, far!

DITLEF *henrykt*:

Og no til sengs med dokker! Eg skal bære deg, Hannemor!

For no kommer der snart mange mennesker. De vil takke far, fordi han har gitt de billeder.

De synes også at far er snild!

Teppet.

EPILOG

I

Umiddelbart efter at teppet går ned for tredje akt, reiser

EN HERRE *sig i fremmedlosjen.*

Mine damer og herrer!

Jeg føler trang til å si et par ord.

Det er et bittert og mørkt billede vi har fått se av krigsårene her hjemme. Men la oss være ærlige: Det er neppe mange av oss som med glede tenker tilbake på denne tid. Vi mistet balansen dengang, vi profiterte av krigen, og vi gjorde kanskje ikke dét som vi skulde, for dem som våget livet under vårt norske flagg.

Men alt det ligger bak oss. Idag ser vi sammenhengen og sannheten, og vi føler også takknemligheten. La én ting bli slått fast: der er ingen som står vårt hjerte nærmere enn den norske sjømann. Vi har lov å si til de ukjente heltene fra dengang: *vi har ikke glemt dere*. Jeg synes vi alle, mine damer og herrer, skulde reise oss i hyldest til disse menn.

I det samme smeller gongongen, årstallet 1935 lyser på teppet, det går til side for Husvilleherberget. Vi ser seks senger, men aner mange innover. Veggen bærer i store bokstaver innskriften: Kom til mig alle som er besværede og jeg skal gi dere hvile. Gustav sitter på sin køi. Stavanger ligger, likeledes en syk mann, som av og til hoster voldsomt. Utenfor er det snestorm.

JAPPEN *firti år med blekt, tynt ansikt, og*

OTTAR *tyveårig, bitter og hånsk, kommer inn.*

JAPPEN *til Gustav:*

Han kompissen din kom ikkje inn. Han manglet femogtyve øre.

GUSTAV

Det e da hunen at ikkje de slipper en mann inn, fordi om han mangler femogtyve øre.

JAPPEN

Om du mangler *fem* øre, kommer du ikkje inn.

GUSTAV

Eg går ner og henter han.

JAPPEN

Kan han ikkje fekte femogtyve ører då?

GUSTAV

Det e bere eg går. Han ska ikkje gå ute i dette været. Men eg har ikkje mere enn ti øre.

STAVANGER

Eg har fem.

EN STEMME *innover i salen:*

Her har du de ti som eg har.

GUSTAV *henter dem og går:*

Det er gode greier det.

JAPPEN

Han Roalden slapp heller ikkje inn.

OTTAR *skjærende:*

Men *han* får no hus over hodet, like forbanna.

JAPPEN *henvendt til sengene innover:*

Det var kjøbmann Simonsen som var ute etter han: «Bli med mig,» sa han, «jeg har drikkevarer» sa han. «Du e en sånn pen gutt,» sa han. Åja, de holder sig her utenfor både den ene og den andre. Både han Ole Lufter og Sjøfelist-Nilsen i Leppen. Men Simonsen han er den sieste av dem, han har støtt sin gang på kaien.

OTTAR

For dér er han sikker at han finner nokke.

JAPPEN *forbitret:*

Ka hunen *gjør* det om du blir med hem te han, du får plenty å drikke, og når han ve forsøke seg, gir du han et godt spark og går –

OTTAR

Ja, det *sier* de.

Vinden rister gjennom huset. Gustav og Vingrisen kommer inn.

STAVANGER

E du der!

Jævli e det å ligge ute, og jævli e det å ligge her, men det va no bra Gustaven fant deg.

VINGRISEN *varmer sig ved ovnen:*

Ja du snakker om liv!

Ikkje har du lov te å fekte.

Ikkje har du lov te å stele.

Ikkje har du lov te å drepe deg.

Ikkje e der arbeid.

Ka ska en mann gjøre?

JAPPEN

Ka en mann ska gjøre, sier du. Eg ska si deg en ting. Du ska drikke det du kommer over. Det ska du gjøre. For det tror eg e riktig altså. Tror du det e meningen at vi ska gå fastende og huske kordan vi har det? Vi får køien her og et

mål mat før vi tørner ut herfra. Så får vi ikkje mat før neste morning. Ut av huset e det å være klokken åtte. Så e det å gå i gatene, slenge innom varmestuen for å lunke seg litt, så e det å gå i gatene igjen. Time etter time, te de åpner her på kvelden. Dag efter dag. År efter år.

Ska du gå og *huske* det? Men hvis du drikker husker du kanskje at du har hørt te blandt de andre, at du har vært en mann engang. Du har kanskje *lov* te å huske det.

VINGRISEN

Ja eg må si det som det e Jappen. Eg drikker også undertiden for ikkje å glemme at eg e skapt i Guds bilde.

Men drikker en *støtt* – så lite mat en får, – går det ikkje. Se på Osken som lå her for fjorten dager siden. Han endte der kor han *måtte* ende. Ute i Svingen. På Nevengården altså.

Peker mot den syke:

Kordan har han det?

STAVANGER

Det e longebetendelsen. Og du vet: han har ikkje mange kreftene å stå imot.

VINGRISEN

Det gikk fort unna med han Ljugarlars også. Du va ikkje her igårnatt då han daue. Det va eg og Émilen som opdaget det. Vi var godt fulle begge to. Lyset var sløkt, vi hadde politur med oss og drev på med å riste Jakobben. Eg skulde ut, og då såg eg Ljugarlars ligge så rart te med armene klin ner på dørken. Du e no vel ikkje dau, din jævel, sa eg, for han var helt kall altså.

Du må ikkje gjøre nokke mer jungel med han, sa Émilen, du kan no vel se at han e dau. Og om morningen så vi at dét va han.

GUSTAV

Det e no vel ikkje det verste som kan hende en.

VINGRISEN

Jo! Det e akkurat det verste. Å daue. Og sånn har det vært siden tidenes morgen, som de sier.

GUSTAV

Å eg vet ikkje eg.

Husker du den gangen i livbåten, Vingrisen.

Du sa vi ikkje skulde gi oss.

Eg synes vi e i livbåten no også eg. Det er bare verre dennegangen. Fire år har eg gått arbeidsløs, du i tre. Det er bare det at dennegangen kommer vi aldri te land.

En dampskibssirene høres ute på havnen.

VINGRISEN

Hørte dokker. Tre lange. Det e Spanskelinjen. «Stromboli».

JAPPEN

E det ikkje «Solferino» som går denne trippen då –

VINGRISEN

Nei, det der var «Stromboli». Eg kjenner han på låten. Har eg hørt en båt en gang, kan eg han.

Ja, no går «Stromboli» te Middelhavet. Eg kjenner en av fyrbøterne ombord, Menneskeæteren som de kaller han, for han e alltid ute etter kvinnfolk. Om det gjaldt kvinnfolk, vilde han gå fra Bergen og te Jesu grav. Han e på 8-12 vakten; no e han nere på dørken –

Legger sig tilbake i køien.

STAVANGER

Ja den som va ombord dér –

JAPPEN

Få komme seg nerover på varmen.

Ikkje gå her og hoste livskiten av seg.

STAVANGER

Då skulde eg ikkje komme tebake så fort –

GUSTAV

Vi kommer no vel ikkje ut mer –

OTTAR skjærende:

Ka e det dokker klager etter? Dokker har ikkje arbei no, men dokker har engang hatt arbei.

Dokker har nokke å huske, dokker har sitt sjøen, sotte i ruffen sammen, treft kvinnfolk, dokker har fått være *med*. Men eg har aldri vært med, eg har aldri hatt

arbei, eg ska aldri få det. *Eg ska aldri få det.* Eg ska aldri få prøve meg, aldri leve.

VINGRISEN *reiser sig op i køien:*

Der kan hende mykkje for deg enno. Du e så ong. Tenk på meg som e femogførti år. Det e mykkje for en fyrbøter det. Eg ska si deg én ting: Det e ikkje bare *aske* de hiver op fra dørken, og dumper overbord.

Kor gammel e du? Tyve år. Ånei. *Du* behøver ikkje å miste motet.

OTTAR *truende:*

Eg har ikkje mistet motet. For eg tror eg ska leve den dagen då vi e mange nok så vi kan få sport de: Ka har dokker gjort med oss?

VINGRISEN

Nei, dét kunde ikkje være så domt å få sport om. –

Du ligner en som eg kjente då eg sto ombord i gamle «Lyderhorn». Ka het din far –

OTTAR

Malvin Monsen.

VINGRISEN

Ja Malvinen var det. Han gikk an med «Skuld» i nitten-atten, ikkje sant?

OTTAR

Jo.

GUSTAV

Krigen. Ja det var dager.

Eg skulde ikkje ha nokke imot at de kom igjen. For då var der arbei, då var der ingen som krøsset deg, då var den ene like god som den andre.

VINGRISEN

Det mener du ikkje, Gustav. Eg tenker på nokken kamerater av deg og meg, og då vet eg du ikkje mener det –

BESTYREREN *kommer inn:*

Ja, ja. Så får jeg slukke da. God natt folkens.

En fiendtlig knurring. Han slukker og går. De blir liggende i halvmørke og snakke.

VINGRISEN

Va eg skipper ombord på den skuten kor *han* e løytnant, skulde han få gå overbord før vi va komte te Knarven. –

STAVANGER

Eg merker at soving blir det lite av. Dokker vet kordan det e: på fastende hjerte.

VINGRISEN

Iovermorgen kommer «Dover Castle» innom. Og da får vi et måltid mat.

På de engelske båtene – ja de tyske også – der e det *ute-folk*, de vet kordan livet e. De vet at når du kommer ombord på *den tiden*, då e det ingenting å spørre om. De setter bare matbakken frem.

OTTAR

Eg e så sulten.

JAPPEN

Det e det goe med å drikke, at då mister du matlysten.

Han hoster voldsomt. Den syke stønner i sengen.

VINGRISEN

Nei, no får vi sove karer. *Husk vi skal på arbei imorgen tidlig.*

Stavanger ler, Ottar også, til slutt alle, i en uhyggelig truende latter.

II

Foran scenen. Et gustent, angstfullt lys. Ditlef og Freddy.

DITLEF

Eg skjønner ikkje nokke lenger. Vi vil da alle folk vel, og ka e det blitt til? Arbeidsløshet, bitterhet, hat. Eg får ikkje sove om natten, Freddy. Det har aldri hendt meg før. Eg synes det e som jorden skjelver under oss, vi famler i mørke, kor bærer det hen? Eg e ofte fristet te å si som Lille-Ditlef: Har vi ikkje *en mann*?

FREDDY

Jeg har mistet gleden ved forretningen. Ufrihet og organisasjon overalt. Bestandig krav, Ditlef.

DITLEF

Og det i en tid da alle utgifter må ned.

Eg behøver bare nevne det ene ordet: forsorgen.

FREDDY

Disse summer er ikke lenger høie, Ditlef. De er astronomiske.

DITLEF

Kor e redningen? Eg e angst, Freddy. Eg ser med sympati på den bølgen av religiøsitet som går over verden. Eg synes tanken i og for seg er riktig. I denne tid må vi ikkje la nokke uforsøkt: vi må la kjærligheten få en plass i vårt liv.

Grublende:

Men e det nokke å *bygge* på?

FREDDY

Det fører ikke frem, Ditlef. Tro du mig.

DITLEF

Eg gikk min morgentur rundt havnen, idag som ellers, Freddy. Et skib var kommet ut av oplaget, det lå inne ved kaien, to av sjøfolkene hang utfor skuteseiden og pikket rust, det klang som et løfte, det gjorde meg glad, Freddy.

Men utpå havnen så eg de oplagte skibene, de lå rad etter rad, med baugen vendt utover. Eg syntes de lengtet mot havet, lengtet etter å høre liv og travelhet ombord. Men dér lå de til ankers, og der vil de bli liggende.

Eg tror etter et livs erfaring, at hvis situasjonen skal bedre sig *virkelig*, er der bare én ting som må til –

Avisgutten kommer.

DITLEF åpner avisen:

Hørte du ka eg sa, Freddy? Der er bare én ting som må til.

Her står det:

Det lysner for skibsfarten. Blir det krig i Østen?

En vill, uhyggelig trommehvirvel setter inn. Teppet flerres til side, det er som hele stykket eksploderer i en atmosfære av børs og krig. På et rullende bånd kommer soldater imot oss, med stålhelm og bajonett. Hele scenen ligger i et grågrønt og likgult lys. På begge sider av soldatene er der bygget op to menneskegrupper. Til venstre: Ditlef, Freddy, Ludvigsen, skipper Meydell og en mann med iskold, upersonlig uhygge over sig. Han symboliserer børsen; han står og leser på strimmelen som hele tiden kommer ut av et tikkende telegraf-apparat. Han står øverst i gruppen.

Til høire: Vingrisen, Ottar, en ung arbeider og en kvinne som inntar samme plass i denne gruppen som børs mennesket i sin. Mellom de to grupper er der en stilisert jernkonstruksjon, som ennu ligger i mørke.

BØRSMENNESKET leser på strimmelen:

Aksjemarkedet stiger.

DITLEF

Skibene går av oplag.

FREDDY

Hjulene settes i gang.

DEN UNGE ARBEIDEREN

Det er våre kamerater i alle land som skal ut og bli drept.

LUDVIGSEN *overtalende:*

Arbeidsgiverne blir så rimelige. Aldri plønder med overtiden.

VINGRISEN

Ve du *vi* ska være med og holde krigen i gang? Vi som *husker?*

DITLEF

Nye hender får arbeide.

Nye munnar kan mettes.

OTTAR *skjærende:*

Men ska verden aldri få bli bedre? Alltid den samme, alltid skjendsel, undertrykkelse, blod?

SKIPPER MEYDELL

Vi skal vise flagget på havene, vi er de som våger oss ut.

DEN UNGE ARBEIDEREN

Ingen går fri denne gangen. Gjør ikke vi vårt til å stanse krigen, dreper den oss.

ALLE PÅ BØRSSIDEN

Der er en evig drift i menneskene.

Stans ikke *foretagsomheten!*

Det personlige initiativ.

Fra to mitraljøser som er opstilt bak i salen, begynner skytingen. Noen soldater faller. De andre marsjerer videre, evig fremover mot oss.

OTTAR *skriker:*

Nei!

Skytingen stanser. Soldatene marsjerer videre.

KVINNEN

Jeg er et menneske.

Jeg er livet.

Jeg har groende stjerner inne i mig,
og andre stjerner skal strømme dit inn,
og jeg skal gi nytt liv.

Jeg har vekst å gi, jeg har ømhet og styrke, jeg må fullbyrdes, slik som kornet
drømmer under vårregnet og sommersolen, om å fullbyrdes.

Jeg er et menneske, og er ikke dette loven?

BØRSMENNESKET

Krupp: 300 procent.

Armstrong Vickers: 400 procent.

Bethlehem Steel: 500.

ALLE I KVINNENS GRUPPE

Gassen kommer!

BØRSMENNESKET

Kjemiske Koncern: 600.

KVINNEN

Men *vi* i vårt land, vi skal da ikke rammes?

For vi vet hva *fred* er.

Jeg har sett ærfuglen svømme med ungene sine i kveldsblanke sund.

Jeg har gått blandt de lyse bjerkene, dypt i hjertet av dette landet, og jeg har
lagt mig inn til en sølvhvit stamme og grått av hjemlengsel, fordi jeg elsket landet
så høit at jeg syntes jeg aldri kunde komme hjem.

Hvert snekorn under fjellenes frostklare stjerner, hver brun tangklase som
duver i sønnenvindens dønninger, så langt landet går –

de har lært oss det –

en lengsel,

fred.

BØRSMENNESKET

Glittertind: 200 procent.

Kvittingsøy: 300 procent.

Tanaelv: 400.

Mitraljøsene begynner igjen. Soldatene stuper.

Under skytingen går lyset langsomt op for jernkonstruksjonen mellom de to grupper.

Vi ser det er et stilisert akterskib, med et norsk flagg smellende i vinden.

Der oppe står nu Ottar, Vingrisen og den unge arbeideren.

Skytingen stanser.

BØRSMENNESKET

Det lysner på markedet. Blir det krig i Østen?

MENNENE svarer i et skrik:

Nei!

I det samme skingrer fabrikkfløitene: generalstreikens sirener.

Teppet.

Nordahl Griegs *Vår ære og vår makt* er lastet ned gratis fra bokselskap.no